

EMDS PRINSIPPER FOR BESKYTTELSESVERDIG JOURNALISTIKK.

EN ANALYSE AV EMDS VURDERINGSNORMER, OG
INNVIRKNINGEN PÅ NORSK RETT.

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 746

Leveringsfrist: 26.04.2010

(* regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 15 288 ord

23.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Avgrensning	4
<u>2</u>	<u>HISTORISK OG RETTSLIG UTGANGSPUNKT</u>	<u>4</u>
2.1	Kort om rettskildesituasjonen	4
2.1.1	Metoden	5
2.2	Historisk bakgrunn og rettslig utgangspunkt	6
2.3	Utgangspunktet for vurderingen: Sitatet fra Jersild	7
<u>3</u>	<u>DET GENERELLE AKTSOMHETSKRAVET</u>	<u>9</u>
3.1	Hensyn	10
3.2	Skille mellom "Factual statments" og "value judgments"	12
3.3	Det første vilkåret: Allmenn interesse("public interest")	13
3.3.1	Begrunnelse	14
3.3.2	Hvordan vilkåret er definert i praksis	15
3.3.3	Del-konklusjon	17
3.4	Det andre vilkåret: Journalistisk aktverdigg motiv	18
3.4.1	Hvordan vilkåret er definert i praksis	19
3.5	Konklusjon	20
<u>4</u>	<u>DET TREDJE VILKÅRET: THE ETHICS OF JOURNALISM – EMDS ETISKE RETNINGSLINJER FOR JOURNALISTER</u>	<u>21</u>
<u>5</u>	<u>AKTSOM GOD TRO (GOOD FAITH).</u>	<u>21</u>

5.1	Aktsom god tro som selvstendig vilkår	23
<u>6</u>	<u>UNDERSØKELSESPLIKTEN – “TO PROVIDE RELIABLE INFORMATION IN ACCORDANCE WITH THE ETHICS OF JOURNALISM”</u>	<u>24</u>
6.1	Begrunnelse	25
6.2	Kravene til ”factual basis” av ærekrenkende faktiske beskyldninger	26
6.2.1	Alvorlige beskyldninger	27
6.2.2	Egne ytringer	28
6.2.3	Privatpersoner	28
6.3	Kravene til ”any factual basis” av ærekrenkende verdivurderinger	29
6.4	Unntaket fra undersøkelsesplikten – ”special grounds”	29
6.4.1	Type ytring: Videreformidlinger	30
6.4.2	Pålitelige kilder: Offentlige dokumenter, tjenestemenn og eksperter	31
6.5	Konklusjon	32
<u>7</u>	<u>PRINSIPPET OM TILSVARSRETT, IMØTEGÅELSE OG KONTRADIKSJON</u>	<u>34</u>
7.1	Begrunnelse	34
7.2	Hvilke krav stiller EMD til balansen i reportasjen?	35
7.2.1	Saker der prinsippet ikke har blitt overholdt	37
7.2.2	Betydningen av tidspres	38
7.2.3	I hvilken utstrekning godtar EMD korrigerer av feil	39
7.3	Konklusjon	39
<u>8</u>	<u>PRIVAT- OG OFFENTLIGE PERSONER</u>	<u>40</u>
8.1	Hvordan forskjellige personer påvirker kravene til det journalistiske håndverket	40
8.2	Privatpersoner	40

8.3	Offentlige personer	41
8.3.1	Politikere	41
8.3.2	Andre personer som frivillig har entret den offentlige arenaen	42
8.3.3	Offentlige tjenestemenn	42
8.4	Konklusjon	43
<u>9</u>	<u>RETTE TIL PROVOKASJON OG OVERDRIVELSER</u>	<u>43</u>
<u>10</u>	<u>EMDS INNVIRKNING PÅ NORSK INJURIERETT</u>	<u>45</u>
10.1	Forholdet til den nye straffeloven	45
10.2	I hvilken utstrekning bruker Høyesterett EMDs metode?	46
10.2.1	I 2002: Nordlandsposten	46
10.2.2	I 2003: Minnefundsaken	49
10.2.3	I 2007: Big Brother	50
10.2.4	I 2009: Memo-saken	50
10.3	Konklusjon	51
<u>11</u>	<u>ETISKE NORMER VS. JURIDISKE REGLER – ER RETTSLIGGJØRING ET PROBLEM?</u>	<u>52</u>
11.1	Finnes det en presserettslig euroetikk?	53
<u>12</u>	<u>LOV- OG FORARBEIDREGISTER</u>	<u>55</u>
<u>13</u>	<u>DOMSREGISTER</u>	<u>56</u>
13.1	Dommer fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg	56
13.2	Dommer fra Norges Høyesterett	58
13.3	Dommer fra Amerikansk rett	58

<u>14</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>59</u>

<u>15</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

Historisk har pressen blitt dømt for ærekrenkelser¹ etter straffelovens §§ 246 og 247.

Internt har presseretten vært dominert av kutymer, bransjenormer og selvjustis. Dette har, som jeg skal vise i denne avhandlingen, forandret seg. Tema for denne avhandlingen er pressens ytringsfrihet, herunder pressens rettigheter og plikter slik disse er blitt definert av praksis fra EMD.

Fra midten av nittitallet og frem til i dag har en rekke saker om grensene for pressens ytringsfrihet etter Den Europeiske konvensjonen om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter artikkel 10, blitt behandlet av Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg (i det følgende EMD).

EMK artikkel 10 lyder:

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.
2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health and morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.

---

¹ Ærekrenkelser er en ytring som rammer noens æresfølelse eller omdømme. Jfr. Ot. Prp. 22 (2008-2009) s. 1

Konvensjonen, som ble vedtatt i 1950 og ratifisert av en rekke europeiske stater², går også under navnet Menneskerettighetskonvensjonen, som jeg i denne oppgaven vil referere til som EMK.

Praksis fra EMD har en sentral betydning som rettskildefaktor i alle de europeiske landene som har ratifisert EMK, inkludert Norge.

Den situasjonen hvor konvensjonen gjør seg gjeldende i denne sammenheng, fører til motstrid mellom to menneskerettigheter. Eksempelvis kan en avis ha publisert usanne rykter om en person som krever sitt navn renvasket. Personen som mener seg krenket, saksøker for eksempel avisen for ærekrenkelser og krever oppreisning eller mortifikasjon av uttalelsene. Det er i utgangspunktet først når en av partene klager saken inn for EMD at vurderingene presentert i denne avhandlingen gjør seg gjeldende.³

På den ene siden hevder, i dette tilfellet avisen som er blitt dømt til å betale erstatning, at deres rett på ytringsfrihet etter EMK artikkel 10 er blitt krenket. På den andre siden hevder personen som føler seg ærekrenket at han eller hun er beskyttet av EMK artikkel 8, om individets rett til beskyttelse mot ulovlige krenkelser av ære og omdømme, eller rett til privatliv.

---

²Konvensjonene ble ratifisert av Norge 15. januar 1952. Den trådte i kraft 3. september 1953. Konvensjonen er også ratifisert av Albania, Andorra, Belgia, Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Island, Italia, Kroatia, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Makedonia, Malta, Moldova, Nederland, Polen, Portugal, Romania, Russland, San Marino, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tsjekkia, Tyrkia, Tyskland, Ukraina, Ungarn og Østerrike. Kilde: Historisk versjon av Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettigheter og de grunnleggende friheter, hentet fra Lovdata.

³ Som jeg skal vise i kapittel 10 har Høyesterett i nylig praksis tatt utgangspunkt i de samme vurderingene som EMD legger til grunn.

EMK artikkel 8 lyder:

1. Everyone has the right to respect for his private family life, his home and his correspondence.
2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interest of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

Det oppstår følgende en interessekonflikt der EMD vurderer hensynet til ytringsfriheten i EMK artikkel 10, mot hensynet til omdømmevernet etter EMK artikkel 8.

EMD har etter langvarig praksis etablert et tema som utgangspunkt i vurderingen om pressens ytringsfrihet må vike for ære og omdømmevernet. Dette er et aktsomhetskrav som formuleres på følgende måte:

”By reason of the ‘duties and responsibilities’ inherent in the exercise of the freedom of expression, the safeguard afforded by article 10 to journalists in relation to reporting on issues of general interest is subject to the proviso that they are acting in good faith in order to provide accurate information in accordance with the ethics of journalism”.⁴

Ut fra dette sitatet er det i EMDs praksis blitt etablert en rekke prinsipper som utledes fra de momentene EMD finner relevant å legge vekt på, i vurderingen om pressen må sies å ha publisert ytringer i strid med ytringsfriheten.

Problemstillingen i denne avhandlingen er hvilke prinsipper EMD legger til grunn i vurderingen om pressen har krenket omdømmevernet, og hvilken innvirkning disse prinsippene har hatt på norsk rett.

---

⁴ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 65, Bergens Tidende and Others v. Norway § 53, Fressoz and Roire v. France § 54, mfl.

1.1 Avgrensning

Denne avhandlingen er en analyse av utvalgte prinsipielle dommer fra EMD. Jeg pretenderer ikke å være uttømmende i forhold til rettspraksis, men fokuserer på det jeg mener er de viktigste og prinsipielle sakene.

Praksis fra EMD i saker som omhandler pressen kan litt grovt deles i to etter hvilke spørsmål den omhandler. Den delen jeg skal fokusere på er saker der tema i den omtvistede saken er omdømmevernet. Den andre delen omhandler retten til privatliv, for eksempel spørsmål rundt retten til eget bilde. Disse sakene grenser til omdømmevernet på mange måter, men har ofte litt andre vurderingsnormer. Disse normene skal ikke behandles i denne oppgaven.

Vilkårene i straffeloven § 264 og § 247 vil heller ikke bli behandlet.

Vær Varsom-plakaten inneholder etiske retningslinjer som har mye til felles med de prinsippene EMD bruker i sine vurderinger. I det følgende avgrenser jeg likevel avhandlingen slik at jeg ikke behandler sammenhengen mellom EMDs etiske retningslinjer og Vær Varsom-plakaten. Der det er naturlig, og det utdyper det aktuelle spørsmålet, vil det være henvisninger til plakaten, men plakaten i seg selv vil ikke bli behandlet i detalj.

2 Historisk og rettslig utgangspunkt

2.1 Kort om rettskildesituasjonen

Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) ble inkorporert i norsk lov ved menneskerettsloven av 1999. Etter menneskerettsloven § 3, skal EMK gis forrang ved motstrid mellom denne og loven. Dette betyr at ved motstrid mellom norsk lov og EMK går EMKs løsning foran. Menneskerettighetskonvensjonen håndheves av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg (EMD). EMD er siste instans i spørsmål om

konvensjonen er krenket, og i spørsmål om hvordan den skal forstås.⁵ Det fører til at praksis fra EMD om tolking og løsninger av spørsmål i EMK, er retningsgivende for domstoler i Norge, inkludert Høyesterett.

Inkorporeringen av Menneskerettighetskonvensjonen har den konsekvens at alle i Norge har rett til å klage menneskerettighetsbrudd inn for EMD. Dommere i norske domstoler må se hen til EMDs metode, og saker som er løst i EMD har en rettskildemessig betydning på lik linje med Høyesteretts praksis ved tolking av norske formelle lover.⁶

Hvordan EMD avgjør pressesaker, med ytringsfriheten på den ene siden og omdømmevernet på den andre, blir da sentralt for pressens rettsstilling i Norge.

2.1.1 Metoden

Metoden EMD anvender i saker om krenkelse av menneskerettighetene følger av langvarig praksis fra domstolen. Det første spørsmålet som stilles er om statens sanksjon eller inngrep, overfor det aktuelle mediet, er et inngrep (interference)⁷ i ytringsfriheten etter EMK artikkel 10. Denne vurderingen blir sjelden ytterligere problematisert. Hvis domstolen konkluderer med at den aktuelle sanksjon er et inngrep, kan dette inngrepet være lovlig, om det oppfyller visse vilkår i EMK artikkel 10 (2). Inngrepet må være hjemlet i lov, forfølge et lovlig formål og være nødvendig i et demokratisk samfunn for å verne andres omdømme eller rettigheter.⁸ Det er det siste vilkåret som er aktuelt i pressesaker. Hvis inngrepet skal være nødvendig i et demokratisk samfunn, er spørsmålet som EMD

---

⁵ Wessel-Aas (2010) s.4

⁶ Dette ble endelig avklart i Bøhler-dommen, Rt. 2000 s. 996.

⁷ Et inngrep i denne sammenhengen vil kun si at ytringsfriheten er hindret på en eller annen måte.

⁸ EMK artikkel 10 (2) nevner også andre rettigheter som sanksjonen lovlig kan ha som formål å beskytte: "(...) in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health and morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary."

alltid stiller ”whether the interference corresponded with a pressing social need.”⁹. Her er de nasjonale domstolene innrømmet en viss skjønnsmargin (margin of appreciation). EMD presiserer alltid i disse dommene at denne skjønnsmarginen blir begrenset ”by the interests of a democratic society in enabling the press to exercise its vital role of a ‘public watchdog’, by imparting ideas of serious public concern”.¹⁰

2.2 Historisk bakgrunn og rettslig utgangspunkt

I domstolene er det konflikter om personvernretten generelt og injurieretten spesielt som dominerer presseavgjørelsene.¹¹

Utgangspunktet ved ærekrenkelsessaker i norsk rett er at beskyldninger må bevises. Pressen er strafferettslig ansvarlig for ytringer som er kommet frem i fremstillingen av en sak, og som kan oppfattes som ærekrenkelser eller beskyldninger i straffelovens forstand, med mindre beskyldningene kan bevises, etter straffeloven § 246 og § 247.¹² I følge straffeloven § 249 er det straffeskjerpende at ytringene er gjort kjent gjennom pressen. Dette er utgangspunktet etter EMK også, men som jeg skal vise i denne avhandlingen er unntakene fra denne regelen såpass vidtrekkende at hovedreglen i straffeloven, ikke lenger kan sies å gi uttrykk for gjeldende rett.

Etter den tradisjonelle vurderingen ble pressen holdt ansvarlig for egne ytringer og videreformidling av andres ytringer, for eksempel i debatter og i intervjuer, selv om den ærekrenkede hadde fått muligheten til å ta til motmæle.¹³ Det ble i liten grad tatt hensyn til om retten til samtidig imøtegåelse var ivaretatt, eller om det var foretatt etterfølgende

---

⁹ Bergens Tidende and others v. Norway § 48

¹⁰ Bergens Tidende § 49

¹¹ Wessel-Aas (2010) s.3

¹² Wessel-Aas (2010) s.6

¹³ Wessel-Aas (2010) s.7

korrigering av feil i det aktuelle mediet. Pressen var i årene 1985 – 1990 involvert i 71 injuriersaker i norske domstoler, hvor av 51 av disse endte med domfellelse.¹⁴

Tre dommer på slutten av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet markerer et viktig skille i presseretten. De tre sakene der staten Norge for første gang ble dømt for brudd på ytringsfriheten, hadde store ringvirkninger. Den første saken var Bladet Tromsø-saken i 1999¹⁵, i kjølvannet av denne fulgte Bratholm-saken i tidlig 2000¹⁶ (som ikke omhandlet pressen), og senere det samme året Bergens Tidende-saken.¹⁷ I alle disse sakene ble staten Norge dømt for brudd på ytringsfriheten etter EMK artikkel 10. Etter disse sakene begynte advokater som representerte forskjellige mediebedrifter å anføre EMDs praksis ved møte med nasjonale domstoler.¹⁸ På dette tidspunktet var ikke forholdet mellom norsk rett og konvensjonen endelig avklart.

Etter hvert som flere saker der pressen ble innrømmet større frihet, ble avgjort i EMD, økte debatten i Norge mellom pressefolk, jurister og politikere, om hvor grensene for ytringsfriheten til pressen skulle gå. Eggen bidro med et viktig bidrag til teorien og forfektet et nytt syn på hvordan ytringsfriheten i Norge måtte tolkes i lys av EMK artikkel 10.¹⁹ Han skrev en grundig analyse av EMDs vurderinger av EMK artikkel 10, og mente Høyesterett måtte forandre metoden den la til grunn i saker om pressens ytringsfrihet, og at norsk injurierett måtte endres.²⁰

2.3 Utgangspunktet for vurderingen: Sitatet fra Jersild

Fra å være en strafferettslig vurdering om bevis og straffrihetsgrunner, er tema i pressesakene i dag, avveiningen mellom to menneskerettigheter. Denne vurderingen er

---

¹⁴ Wessel-Aas (2010) s.9

¹⁵ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

¹⁶ Nilsen and Johnsen v. Norway

¹⁷ Bergens Tidende and others v. Norway

¹⁸ Wessel-Aas (2010) s. 12

¹⁹ Eggen, (1994) og etterfølgende artikler som utbroderer standpunktet.

²⁰ Wessel-Aas (2010) s.9

basert på vagere prinsipper, men den gir rom for en helhetsvurdering der flere momenter spiller inn enn det som var tilfelle tidligere.²¹ Pressens rettsstilling har forandret seg de siste årene, og EMD har i pressekreter fått mye av æren for utvidelsen av ytringsfriheten og pressens spillerom i Europa.²²

Pressen har rett til å bruke sin ytringsfrihet og følgelig publisere beskyldninger, uten å måtte bevise dem, forutsatt at de oppfyller aktsomhetskravet som er definert i praksis fra EMD.

En av de første gangene dette prinsippet ble slått fast var i Jersild-saken²³. Den handlet om en kjent dansk tv-journalist som hadde intervjuet en gruppe rasister som kalte seg ”Grønnjakkene”. Spørsmålet i saken var om journalisten kunne sies å ha ansvaret for de rasediskriminerende holdningene som ble presentert i tv-reportasjen, fordi han videreformidlet ytringene til sine rasistiske intervjuobjekter. Dansk høyesterett mente det, og dømte både journalisten, intervjuobjektene og programsjefen for formidling og medvirkning til formidling av rasediskriminerende ytringer.²⁴ EMD var uenig i denne vurderingen, og mente ytringene til intervjuobjektene var ulovlige, men at dette ikke var nok for å straffe journalisten.

EMD la i avgjørelsen vekt på momenter som ingen norsk domstol hadde vektlagt eller funnet sentrale i lignende saker tidligere. EMD mente pressens rolle i samfunnet var så viktig og beskyttelsesverdig at det måtte lempes på kravet til sannhetsbevis for ytringer fremstilt av pressen, og at journalister ikke skal kunne stilles til ansvar for videreformidling av ytringer fra intervjuobjekter, med mindre det er sterke grunner for det. Domstolen kom med følgende prinsipielle uttalelse:

---

²¹ Wessel Aas (2010) s. 21

²² Raaum (2003) s.92

²³ Jersild v. Denmark

²⁴ Eggen (2002) s. 444

”News reporting based on interviews, whether edited or not, constitutes one of the most important means whereby the press is able to play its vital role of ‘public watchdog’ (...). The punishment of a journalist for assisting in the dissemination of statements made by another person in an interview would seriously hamper the contribution of the press to discussion of matters of public interest and should not be envisaged unless there are particularly strong reasons for doing so”.²⁵

Dette sitatet er lagt til grunn som utgangspunkt for vurderingen om pressen har gått lengre enn det ytringsfriheten tillater, i omfattende EMD praksis. Uttalelsen fra Jersild-saken²⁶ er senere blitt presisert i det enklere og mer presist formulerte prinsippet(jeg gjentar dette for enkelthetsskyld):

”By reason of the ‘duties and responsibilities’ inherent in the exercise of the freedom of expression, the safeguard afforded by Article 10 to journalists in relation to reporting on issues of general interest is subject to the proviso that they are acting in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism”.²⁷

3 Det generelle aktsomhetskravet

Fra sitatet ovenfor har EMD utledet tre vilkår som må være oppfylt for at journalister skal bli beskyttet av ytringsfriheten av EMK artikkel 10.

Det første vilkåret, krever at saken som er publisert må ha *allmenn interesse*, eller som EMD kaller det; ”public interest”. I tillegg må journalisten ha et *aktverdig motiv* med publiseringen. Dette er grunnvilkår som må være oppfylt for at journalistens ytringsfrihet skal vurderes som mer beskyttelsesverdig enn omdømmevernet.

---

²⁵ Jersild § 35

²⁶ Jersild v. Denmark

²⁷ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 65, Pedersen og Baadsgaard v. Denmark, Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway, mfl.

Det tredje vilkåret er om journalisten har fulgt "the ethics of journalism" eller de etiske retningslinjene for journalister. Herunder legger EMD sterk vekt på momenter som om journalisten har handlet i god tro (good faith), oppfylt kravet til undersøkelsesplikten, og prinsippet om imøtegåelse.

Disse tre hovedvilkårene og de mest sentrale momentene i vurderingen om de er oppfylt skal behandles nedenfor. Dette blir i en samlet betegnelse kalt for det generelle aktsomhetskravet til journalister.

Metodisk behandler EMD først spørsmålet om journalisten har handlet i samsvar med kravene til *allmenn interesse* og *aktverdig motiv*. Dette er en vurdering EMDs dommere bruker litt mindre plass på enn de andre vilkårene. Etter å ha konstatert at *allmenn interesse* og *aktverdig motiv* er oppfylt går EMD videre til å vurdere det resterende vilkåret om de etiske retningslinjene er fulgt. Dette er en helhetsvurdering der de vektlegger flere momenter.

3.1 Hensyn

EMD har fraveket den strafferettslige tilnærmingen og foretar isteden en helhetsvurdering der de veier to menneskerettigheter mot hverandre. En konsekvens av dette er at pressen har en utvidet rett til å publisere informasjon samfunnet kan ha nytte av. Denne retten inkluderer også muligheten til å publisere ubeviste beskyldninger mot privatpersoner, på tross av omdømmevernet, forutsatt at journalisten oppfyller aktsomhetskravet. Dette kan på den ene siden gå utover personvernet i mange henseender. Det har vært saker i media der personer har fått diverse beskyldninger rettet mot seg og slitt med psykologiske problemer i ettertid. EMD kan sies å foreta en utilitaristisk vurdering der beskyttelse av enkeltmennesket blir vurdert opp mot fellesskapets beste.

På den andre siden førte den noe skjematiske metoden Høyesterett brukte tidligere til at pressen måtte bevise alt de skrev på lik linje med påtalemyndighetene. Dette kravet viste seg å være for begrensende på pressen, da media sjelden hadde mulighet til å oppfylle en så

streng bevisbyrde. Dette kravet kunne i verste fall ført til at pressen ikke dekket saker som allmennheten hadde en interesse av, fordi journalisten ikke evnet å oppfylle beviskravene.

Problemet kan illustreres med et eksempel fra en sentral avgjørelse om spørsmålet fra amerikansk rett. Saken *New York Times v. Sullivan*²⁸ ble en milepæl for amerikansk presse da *The New York Times* vant en prinsipiell seier i USAs høyesterett mot en delstatspolitiker som mente seg ærekrenket av en artikkel publisert i *The New York Times*.

På den tiden hadde en rekke søksmål mot amerikansk presse ført til at amerikanske medier skyldte flere millioner dollar i "general damages" for forskjellige ærekrenkende artikler. Konsekvensen var blitt at pressen ikke dekket alvorlige saker som på en eller annen måte impliserte kjente mennesker med makt og penger, eller en av delene. Pressen pirket kun i overflaten på saker der de ante en mulighet for å havne i konflikter.

I *New York Times*-saken ble det nå slått fast at offentlige personer selv måtte bevise at de var utsatt for "actual malice", for å få erstatning fra aviser eller andre medier de følte seg feilbehandlet av. Med dette måtte den offentlige personen som mente seg injuriert, dermed bevise at den aktuelle journalisten bevisst hadde skrevet noe som ikke var sant, og med dette forsøkt å skade personen. Dette kravet gjorde det vanskeligere for offentlige personer å saksøke pressen. Kravet har senere blitt kjent som "the actual malice doctrine". Ved domsavsigelsen i denne saken uttalte en av dommerne, Mr. Justice Brennan følgende:

"Allowance of the defence of truth, with the burden of proving it on the defendant (her journalisten – min parents), does not mean that only false speech will be deterred. Even courts accepting this defense as an adequate safeguard have recognized the difficulties of adducing legal proof that the alleged libel was true in all its factual particulars. Under such a rule, would-be critics of official conduct may be deterred from voicing their criticism, even though it is believed to be true and even though it is in fact true, because of doubt whether it can be proved in court or fear of the expense of having to do so. They tend to make only statements which 'steer far wider of the unlawful zone'."²⁹

---

²⁸ *New York Co v. Sullivan*, 1964

²⁹ *The New York Times v. Sullivan* (1964), *McVicar v. The United Kingdom* § 27

Det er akkurat dette, EMD med sin praksis og nye vurderingsnormer i pressedommer, prøver å unngå.

3.2 Skille mellom "Factual statments" og "value judgments"

EMD foretar en analyse av de publiserte ytringene, før den vurderer om journalisten har gått lenger en ytringsfriheten etter EMK artikkel 10 tillater, og om et inngrep overfor pressen er "nødvendig". Domstolen opererer med et skille mellom ytringer som er faktiske beskyldninger (factual statments) og ytringer som er verdivurderinger (value judgments).³⁰ Minnefondsaken³¹ illustrerer hvordan EMDs terminologi blir brukt i Høyesterett. Saken handlet om en person som ble beskyldt for å ha tatt penger fra et fond, dette ble betraktet som faktiske beskyldninger og dommeren resonerte på følgende måte:

"Det må etter mitt syn kunne legges til grunn at den ærekrenkende beskyldning, som her er videreformidlet, gjelder faktiske forhold nemlig at A uberettiget hadde tatt penger av fondet. Dette er som jeg tidligere har vært inne på en beskyldning som det etter sin art kunne ha vært ført sannhetsbevis for. Jeg kan ikke se det annerledes enn at dette i EMDs terminologi må bedømmes som en 'factual statement'. At de faktiske forhold beskyldningen gjelder, også vil kunne gi grunnlag for en moralsk kritikk av A, fratar etter mitt syn ikke beskyldningen denne karakter."³²

Faktiske beskyldninger er altså ytringer som kan bevises, og som gir uttrykk for at visse faktiske forhold foreligger. Verdivurderinger er ytringer som av sin art ikke kan bevises, som snarere gir uttrykk for meninger om en sak eller en person.³³ Likevel kan noen av disse verdivurderingene befinne seg et sted mellom disse to hovedgruppene, der faktum som er bakgrunn for verdivurderingen vil være gjenstand for bevis.³⁴ EMD sonderer på følgende måte:

---

³⁰ Sondringen er ikke sammenfallende med den tradisjonelle norske sondringen mellom beskyldninger og forhånelser. Jfr. Ot.prp. 22 (2008-2009) s.162.

³¹ Rt.2003 s.1190

³² Rt. 2003 s.1190 § 75

³³ Eggen (2002) s.801

³⁴ Eggen (2002) s.800

“In order to assess the justification of an impugned statement, a distinction needs to be made between statements of fact and value judgments in that, while the existence of facts can be demonstrated, the truth of value judgments are not susceptible of proof. The requirement to prove the truth of a value judgment is impossible to fulfil and infringes freedom of opinion itself, which is a fundamental part of the right secured by article 10.”³⁵

EMD har modifisert denne uttalelsen i etterfølgende saker og understreket at:

“(...) an opinion may, however, be excessive, in particular in the absence of any factual basis”³⁶

Dette betyr at verdivurderinger også kan falle utenfor ytringsfriheten om den mangler ”any factual basis” eller er ”excessive”.

Dette skillet er viktig for ærekrenkelser fordi spørsmålet om ytringen er en verdivurdering eller en faktisk beskyldning og følgelig i hvilken grad ytringen må underbygges, står sentralt i vurderingen om ytringen beskyttes av EMK artikkel 10.

Spørsmålet om hvilke krav som stilles til de forskjellige ytringer behandles videre i kapittel 6. Det sentrale her er at kravene til ytringer som er verdivurderinger er litt mindre enn kravene som gjelder for faktiske beskyldninger.

3.3 Det første vilkåret: Allmenn interesse(”public interest”)

Det første vilkåret EMD behandler, etter å ha klassifisert ytringen som en verdivurdering eller faktisk beskyldning, er kravet om at reportasjen skal ha *allmenn interesse*. Spørsmålet er i hvilken utstrekning stater ved de nasjonale domstolene, kan gjøre inngrep i pressens ytringsfrihet, hvis ytringen omhandler forhold av allmenn interesse.

---

³⁵ Pedersen and Baadsgaard v. Denmark § 76

³⁶ De Haes and Gijssels § 47

*Allmenn interesse*³⁷ er en rettslig standard som kan legitimere offentliggjøring av opplysninger eller ærekrenkende ytringer som ellers ville vært rettsstridige. Begrepet er ment å uttrykke hva allmennheten har et rettslig krav på å kjenne til.³⁸ Dette er et viktig aspekt av EMK artikkel 10. Ytringsfriheten etter EMK hjemler ikke i utgangspunktet beskyttelse av pressen, men allmennhetens rett til informasjon. Pressens rett til å avsløre og publisere er av sedvanemessig art og bygger på forestillingen om at pressen har en samfunnsnytteverdig.³⁹

3.3.1 Begrunnelse

Kravet om *allmenn interesse* er begrunnet i EMDs synspunkt om at en fri presse er en av hovedpilarene i et fungerende demokrati. Pressen har en rolle i samfunnet som informasjons- og diskusjonsforsørger, og skal sette søkelyset på ting i samfunnet som makthaverne i samfunnet kanskje ikke ville satt søkelyset på. I Caroline-saken⁴⁰ (jfr. nedenfor) formulerer EMD dette på følgende måte:

“In that context, the Court reiterates that freedom of expression constitutes one of the essential foundations of a democratic society. Subject to paragraph 2 of Article 10, it is applicable not only to “information” or “ideas” that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no ‘democratic society’.”⁴¹

EMD legger også sterk vekt på at ikke statene ved nasjonale domstoler skal legge begrensinger på pressen som i sin tur virker hemmende på pressens virke.

---

³⁷ Se også *Åndsverkloven rett til eget bilde – aktuell interesse sjekk ut!*

³⁸ Rauum (2003)

³⁹ Raaum (2003) s. 115

⁴⁰ Case of von Hannover v. Germany

⁴¹ Von Hannover v. Germany § 58

3.3.2 Hvordan vilkåret er definert i praksis

EMD vurderte spørsmålet om noen publiserte artikler oppfylte kravet til *allmenn interesse*, blant annet i Bladet Tromsø-dommen.⁴² Dette er det første tilfellet der Norge ble dømt i EMD for brudd på ytringsfriheten.

Saken handlet om en artikkelserie som satte søkelyset på selfangst, trykket i lokalavisen Bladet Tromsø. Dekningen av saken var basert på uttalelser fra en selfangstinspektør, som hadde gitt flere intervjuer til avisen og også gitt dem tilgang til sin selfangstrapport. Inspektøren kom med en rekke kritiske uttalelser. Han hevdet blant annet at noen av selfangerne på selfangerbåten Harmoni hadde truet ham på livet, slått ham ned, og at de flådde selunger levende. Bladet Tromsø trykket alle uttalelsene, og ble klaget inn for retten av selfangerne som mente seg ærekrenket av påstandene. Nord-Troms herredsrett mente Bladet Tromsø hadde publisert faktiske beskyldninger de ikke kunne bevise, og mortifiserte uttalelsene og dømte avisen til å betale erstatning. Bladet Tromsø tok deretter saken til Strasbourg. Et flertall på 13 dommere kom til at det forelå en krenkelse av EMK artikkel 10, mens et mindretall på 4 kom til motsatt resultat.⁴³

Under overskriften generelle prinsipper (general principles), behandler EMD først kravet om *allmenn interesse*, og slår fast at dette prinsippet har vokst fram i langvarig praksis, som inkluderer blant annet den ovennevnte og prinsipielle Jersild-dommen. Domstolen presiserer at det i denne og lignende saker er spesielt viktig å legge vekt på den rollen pressen har i et demokratisk samfunn. EMD formulerer det slik:

”Although the press must not overstep certain bounds, in particular in respect of the reputation and rights of others and the need to prevent the disclosure of confidential information, its duty is nevertheless to impart – in a manner consistent with its obligations and duties – information and ideas on all matters of public interest”.⁴⁴

---

⁴² Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

⁴³ Eggen (2002) s. 882

⁴⁴ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 59, Jersild v. Denmark § 31

Domstolen går videre ved å definere forholdet mellom nasjonale domstoler og dette prinsippet. EMD sier at nasjonale domstolars egen skjønnsmargin, eller som EMD uttrykker det, "margin of appreciation", er begrenset av det demokratiske samfunnets behov for en "public watchdog". Pressens rolle som "vaktbikkje" inneholder en rett til å finne og trykke informasjon som er av særlig offentlig interesse⁴⁵.

Denne dommen er interessant fordi det var første gang Norge ble dømt for brudd på ytringsfriheten. EMD var ikke enig med Nord-Troms herredsrett at ytringene i Bladet Tromsø var så ærekrenkende at det legitimerte et inngrep i ytringsfriheten. De så helt bort fra den strafferettslige vurderingen og foretok isteden en avveining mellom menneskerettighetene i EMK artikkel 10, og 8.

EMD brukte i denne dommen et nytt vurderingstema som hadde vokst frem i praksis. Domstolen la til grunn at pressens viktige rolle i et demokratisk samfunn tilsier at hvis den aktuelle reportasjen oppfyller kravet til *allmenn interesse*, skal dette tillegges vekt i pressens favør under vurderingen av om publiseringen av ytringene var i strid med EMK. Dette momentet har i ettertid blitt gjentatt i alle pressedommer behandlet av EMD. Kravet om at den publiserte saken må ha *allmenn interesse* ble også vurdert i Caroline-saken i 2004.⁴⁶ Saken markerte slutten på prinsesse Caroline von Hannover av Monacos 10 år lange kamp mot europisk presse og paparazzier.

Over en årrekke var bilder av prinsessen i private settinger publisert i en rekke europeiske aviser og blader, men aller mest i tyske magasiner. Prinsesse Caroline gikk til sak mot Tyskland og krevde at staten pliktet å beskytte henne mot det hun mente var et brudd på hennes rett til privatliv etter EMK artikkel 8. Da hun tapte i de tyske domstolene klaget hun saken inn for EMD. Domstolen ga prinsessen rett i at hennes privatliv var blitt krenket, og at de tyske magasinene var gått lengre enn ytringsfriheten tillater.

---

⁴⁵ Bladet Tromsø § 59

⁴⁶ Caroline von Hannover v. Germany

Dommen er interessant i forhold til grensene for privatlivets fred⁴⁷, men dommen er også viktig på omdømmevernets område, og viser at kravet om at publisert materiale skal ha *allmenn interesse*, er absolutt. Kravet om *allmenn interesse* gjelder videre for alle aspekter av EMK artikkel 8, ikke bare på omdømmevernets område. I konklusjonen uttaler EMD:

”As the Court has stated above, it considers that the decisive factor in balancing the protection of private life against freedom of expression should lie in the contribution that the published photos and articles make to a debate of general interest”.⁴⁸

Domstolen la vekt på at prinsesse Caroline, selv om hun har en tittel, ikke har noen offisiell rolle i samfunnet⁴⁹, og at bildene av henne kun var fra hennes privat liv. Kravet om at den publiserte saken skal ha *allmenn interesse*, tolkes således strengt av EMD⁵⁰, og domstolen understreker at kravet ikke skal vurderes ut i fra et kommersielt synspunkt. Når det gjelder privatpersoner skal det foretas en snever vurdering av *allmenn interesse*, der vilkåret må være hva samfunnet som helhet kan nytte av informasjonen⁵¹.

I etterfølgende pressedommer er kravet om *allmenn interesse* konstatert å være det første vilkåret som må oppfylles for at pressen skal kunne innrømmes en rett til ytringsfrihet på tross av personvernet.

3.3.3 Del-konklusjon

For europeiske presse har EMD definert det første presseetiske prinsippet alle europeiske journalister må ha klart for seg når de skal publisere artikler som de ikke kan bevise eller dokumentere. Saken må oppfylle kravet til *allmenn interesse*. Dette kan ikke likestilles med kommersiell interesse og skal ikke vurderes ut i fra hvor mange som potensielt vil kjøpe avisen eller magasinet, eller se reportasjen på tv.

---

⁴⁷ Dette er på siden av det denne avhandlingen behandler.

⁴⁸ Case of Von Hannover v. Germany § 76

⁴⁹ Mer om forskjellen mellom private og offisielle personer senere i avhandlingen se kap. 8

⁵⁰ Rauum 2003 (sidetall)

⁵¹ Case of Von Hannover v. Germany § 77

EMDs praksis tyder på at *allmenn interesse* er det viktigste kriteriet for intensiteten i ytringsfrihetsbeskyttelsen etter EMK artikkel 10. Det kan illustreres ved Bladet Tromsø-saken. De omtvistede ytringene i denne saken var faktiske beskyldninger rettet mot private personer, allikevel foretok EMD en omfattende vurdering av om sanksjonene mot avisen var nødvendig fordi reportasjen Bladet Tromsø hadde publisert var av allmenn interesse.⁵² *Allmenn interesse* er følgelig et nødvendig vilkår for at pressen skal beskyttes av EMK artikkel 10, men ikke et avgjørende vilkår.

Følgelig er staters mulighet til å gjøre inngrep i ytringsfriheten innskrenket i saker som oppfyller kravet til *allmenn interesse*.

3.4 Det andre vilkåret: Journalistisk aktverdige motiv

Det andre kravet som har vokst frem i praksis fra EMD, er kravet om journalistens *aktverdige motiv*. Dette blir stort sett bare konstatert av EMD, men blir behandlet som et eget vilkår som må anses oppfylt før domstolen vurderer det tredje og siste vilkåret i aktsomhetsvurderingen.

Dette er en negativ avgrensning i den forstand at det må finnes klart at journalistens eller utgivers motiv begrenser seg til en vilje om å sette søkelys på en viktig sak, ikke sverte en persons navn eller rykte. Det er et krav at journalisten ikke har vært motivert av for eksempel personlig hat til en person eller forsøkt å starte en kampanje for å ødelegge denne personens liv eller yrke.⁵³ Journalisten skal ikke ha vært ute etter å faktisk skade den omtalte personen, men å sette en sak av allmenn interesse på dagsorden.

---

⁵² Eggen (2002) s. 349

⁵³ Samtale Jon Wessel-Aas (2010)

3.4.1 Hvordan vilkåret er definert i praksis

Dette spørsmålet ble diskutert i Bladet Tromsø-saken⁵⁴ og endelig slått fast i Tønsbergs Blad- saken⁵⁵.

I Bladet Tromsø-saken mente Nord Troms herredsrett at Bladet Tromsø ikke hadde ment å mane til debatt om selfangstspørsmålet, men kun hadde som mål å være først ute med historien og presentere denne på en sensasjonsmessig måte. EMD var ikke enige i denne vurderingen. Domstolen mente spørsmålet berodde på en helhetsvurdering som inkluderte hele Bladet Tromsøs dekning av selfangstsaken over en lengre periode. EMD konkluderte med at saken hadde *allmenn interesse*, og konstaterte at motivet var å publisere artikler med informasjon som allmennheten hadde en interesse av å vite om.⁵⁶

I Tønsbergs Blad-saken fra 2007⁵⁷ ble denne metoden endelig slått fast. Saken handlet om en journalist som skrev en artikkel om boplikt på Tjøme. Han hadde fått et glimt av det han trodde var en svarteliste fra kommunen, der navnet på flere kjente mennesker stod oppført som personer kommunen mistenkte for å bryte boplikten. Journalisten publiserte en sak der han listet opp flere kjente navn fra listen, og konstaterte at personene brøt med boplikten og muligens måtte selge eiendommene sine på Tjøme. Det viste seg i etterkant at listen ikke var den endelige listen med bekreftede navn, og det ble dessuten avklart at flere av personene på listen faktisk ikke brøt med boplikt reglene. En av de omtalte personene gikk til sak mot avisen for ærekrenkelser. Saken endte til slutt i EMD. Etter at Tønsbergs Blad hadde tapt i Høyesterett vant avisen frem i EMD. Domstolen slo fast at det ikke var en ”pressing social need” for å sanksjonere Tønsbergs Blads artikler, og at sanksjonene var en ulovlig innskrenkning av retten til ytringsfrihet etter EMK artikkel 10.

---

⁵⁴ Case of Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway (1999)

⁵⁵ Case of Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway (2007)

⁵⁶ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 63

⁵⁷ Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway

I forhold til spørsmålet om journalistens motiv foretok EMD først en vurdering av spørsmålet om *allmenn interesse*, deretter en selvstendig vurdering av journalistens motiv for å publisere saken. Etter å ha foretatt en helhetsvurdering av dekningen, kom domstolen frem til at publiseringen var motivert av et ønske om å sette søkelys på et voksende problem i lokalsamfunnet:

“The court does not find that the article was intended to damage Mr. Ryghs reputation (see *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* § 63 (...)) Rather the purpose was to illustrate a problem that the public had an interest being informed about.”⁵⁸

3.5 Konklusjon

På bakgrunn av disse avgjørelsene og annen praksis mener jeg at EMD har fastsatt et prinsipp om at journalistens motiv virker som et selvstendig moment når EMD vurderer hvilken menneskerettighet som skal vernes, ytringsfriheten eller omdømmevernet.

Etter å ha vurdert den *allmenne interessen* og motivet til journalisten, går EMD videre til vurderingen av om de etiske prinsippene er fulgt. Det virker rimelig klart at EMD kun går videre til denne vurderingen om kravene til *allmenn interesse*, og *aktverdig motiv* er oppfylt. Dermed må disse momentene sies å være en del av aktsomhetskravet. Det er ingen eksempler, som jeg kan finne, der EMD kommer til at saken ikke har *allmenn interesse*, men likevel foretar en vurdering av om de etiske retningslinjene er fulgt⁵⁹. Hvis EMD konkluderer med at saken ikke har *allmenn interesse*, avvises saken på annet grunnlag. Vilåret om *allmenn interesse* og *aktverdig motiv*, kan med dette sies å være de primære etiske prinsippene i aktsomhetskravet. *Allmenn interesse* og *aktverdig motiv* er følgelig nødvendige vilkår for at journalistens ytringsfrihet vernes av EMK artikkel 10, men ikke avgjørende vilkår i så måte.

---

⁵⁸ Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway § 87

⁵⁹ Samtale Jon Wessel Aas (2010)

4 Det tredje vilkåret: The ethics of journalism – EMDs etiske retningslinjer for journalister

Det siste, avgjørende vilkåret i vurderingen om journalisten har gått lengre enn det ytringsfriheten i EMK artikkel 10 tillater, er vilkåret om journalisten har opptrådt ”according to the ethics of journalism”.

Om vilkåret er oppfylt følger av en konkret og sammensatt helhetsvurdering av en rekke momenter. Rettslig befinner vi oss her i vurderingen av en profesjons aktsomhetsnorm. Hva EMD legger vekt på i vurderingen og hvordan domstolen analyserer faktum skal jeg prøve å vise i det følgende.

Hovedspørsmålet i EMDs vurdering er om det kan sies at journalisten har fulgt de etiske prinsippene for journalister, og dermed opptrådt så aktsomt at det publiserte materiale er vernet av ytringsfriheten og journalisten unntas fra hovedregelen om å bevise de ytringer som han eller hun har publisert. Domstolen viser ikke til noe regelverk eller nasjonale bransjenormer for å begrunne resultatet. Som jurist må man analysere praksis og utrede hva EMD legger vekt på i disse vurderingene, og hvilke prinsipper EMD kan sies å legge i uttrykket ”ethics of journalism”.

5 Aktsom god tro (good faith).

Et overordnet moment i vurderingen om de etiske prinsippene er fulgt, er om journalisten har vært i aktsom god tro. Domstolen formulerer vilkåret slik:

“(...) acting in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism”.⁶⁰

---

⁶⁰ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 65, Case of Fressoz and Roire v. France § 54

Etter langvarig praksis i EMD har dette blitt tolket av jurister og teoretikere som vilkåret om at journalisten må være i aktsom god tro på publiseringstidspunktet.⁶¹ Spørsmålet er hva dette vilkåret inneholder.

EMD legger til grunn at journalisten skal være i aktsom god tro om sannhetsgehalten av kilder og det som blir publisert. Det må ikke nødvendigvis være sant, det holder at journalisten er overbevist.

Det at den aktsomme gode tro skal vurderes ut fra publiseringstidspunktet betyr at informasjon tilgjengeliggjort etter at ytringene ble publisert eller artikkelen er sendt til trykking, ikke skal tillegges vekt i vurderingen. Det er situasjonen slik den fremsto for journalisten i øyeblikket, som skal legges til grunn.

Hvis EMD konkluderer med at de etiske retningslinjene er fulgt, blir resultatet at EMD konstaterer at journalisten var i god tro. Dette indikeres ved passusen ”in order to” sitatet over. Journalisten kan dermed ikke ha brutt med de etiske retningslinjene og fremdeles være i god tro. Disse to vurderingene kan gli over i hverandre, og det kan være vanskelig å definere skillelinjene. I Tønsbergs Blad-saken⁶² får man en slags pekepinn på hvilke momenter EMD legger vekt på i god tro vurderingen.

EMD innleder passasjen om vurderingen av journalistens gode tro på følgende måte:

”In respect of the question whether the journalist had acted in good faith, the following should be noted (...)”⁶³

Deretter angir EMD en rekke momenter som vektlegges i vurderingen.

---

⁶¹ Wessel-Aas (2008), Per Danielsen (2005)

⁶² Tønsbergs Blad as and Haukom v. Norway

⁶³ Tønsbergs Blad § 96

For det første hadde journalisten jobbet med saken over lengre tid, og han hadde tilgang til dokumentet som han trodde beviste at flere personer hadde brutt boplikten. Dette dokumentet var i tillegg et offentlig dokument som ble offentliggjort for allmennheten på et kommunestyremøte. Journalisten hadde gjort mange forespørsler til kommunen og intervjuet Plan- og bygningsansvarlig, i tillegg hadde han snakket med ordføreren i kommunen. Begge var personer som representerte det offentlige og hadde sentrale roller i behandlingen av saken. Dette talte for at de hadde kunnskap om emnet de uttalte seg om,⁶⁴ og EMD klassifiserte dem derfor som pålitelige kilder.

Disse momentene skal bli behandlet grundigere nedenfor. Jeg har behandlet momentene i avsnittet over i henholdsvis kapittel 6 om undersøkelsesplikten, og kapittel 8 om behandling av kilder.

5.1 Aktsom god tro som selvstendig vilkår

Spørsmålet etter dette er om vilkåret om god tro er et selvstendig moment i vurderingen av om de etiske retningslinjene er fulgt. Det er flere saker fra EMD som underbygger at vilkåret er et selvstendig moment.

Et eksempel fra praksis, som Eggen bruker flittig i sin bok, er Prager Oberschlick-saken⁶⁵. I denne saken var det en journalist som kom med kraftig kritikk av dommere ved den østerrikske straffedomstolen i Wien; Oberlandesgericht Wien. Journalisten ble dømt av en nasjonal domstol, og klaget saken inn for EMD. EMD konstaterte først at journalisten ikke hadde hatt tilstrekkelig grunnlag for å fremsette påstandene, deretter vurderte EMD om han hadde vært i god tro. Dette viser at vilkåret om *aktsom god tro* står på egne ben ved siden av vilkåret om *allmenn interesse*, og *undersøkelsesplikten*.⁶⁶ Dette er også slått fast i andre avgjørelser. Kort kan jeg nevne Lingens-saken⁶⁷ og Oberschlick-saken No. 2⁶⁸ (en annen sak

---

⁶⁴ Tønsbergs Blad § 96 og § 97

⁶⁵ Case of Prager and Oberschlick v. Austria

⁶⁶ Eggen (2002) s. 822

⁶⁷ Case of Lingens v. Austria

en den over) som klassiske skoleeksempler på dette. Eggen bruker også disse sakene som eksempler.

Journalisten kan dermed være beskyttet av EMK artikkel. 10 dersom den publiserte saken omhandler en sak av *allmenn interesse* og opplysningene ble offentliggjort i god tro⁶⁹, til tross for at journalisten muligens ikke har oppfylt for eksempel undersøkelsesplikten,⁷⁰ som er et sentralt moment.

Kravet til *aktsom god tro* henger nøye sammen *undersøkelsesplikten*, et av grunnprinsippene EMD innfortolker i uttrykket ”ethics of journalism”. Det kan virke som om EMD konkluderer med at grundige undersøkelser kan føre journalisten over i *aktsom god tro*, selv om det han har publisert ikke er sant. Har det for han virket som om det var sant på publiseringstidspunktet, tillegges dette vekt i journalistens favør i vurderingen.

6 Undersøkelsesplikten – “to provide reliable information in accordance with the ethics of journalism”

Spørsmålet i dette kapitlet er i hvilken grad pressen må bevise eller verifisere publiserte ytringer. Kravet til at journalisten har foretatt grundige nok undersøkelser av faktum, kan sies å være kjernen i de etiske retningslinjene for journalister

EMD formulerer undersøkelsesplikten slik:

“The court observes in this connection that protection of the right of journalists to impart information on issues of general interest requires that they should act in good faith and on

---

⁶⁸ Oberschlick v. Austria (No. 2)

⁶⁹ Eggen (2002) s. 822

⁷⁰ Se kapittel 6 om dette momentet

an accurate factual basis and provide “reliable and precise” information in accordance with the ethics of journalism.”⁷¹

EMD setter altså som et etisk prinsipp eller krav at journalister publiserer informasjon som er basert på en ”accurate factual basis”. Altså må det journalisten publiserer ha en viss forankring i et faktisk grunnlag. Følgelig setter EMD et krav til at journalisten har foretatt visse undersøkelser før publisering. Dette prinsippet utledes fra omfattende praksis. Som det fremgår av sitatet, henger kravet til *aktsom god tro* nøye sammen med undersøkelsesplikten. Grundige undersøkelser av faktum kan lede journalisten til å tro en ytring er sann, selv om den ikke er det. Journalisten som har publisert den uriktige ytringen vil etter EMDs praksis likevel være beskyttet etter EMK artikkel 10, fordi undersøkelsesplikten er fulgt.

6.1 Begrunnelse

En del av begrunnelsen for at journalister skal bli unntatt regelen om at ærekrenkende ytringer skal bevises, ligger i undersøkelsesplikten. Hvis en journalist har utført grundige undersøkelser og selv er overbevist om at en reportasje er basert på riktig informasjon, er den sannsynligvis det. I mange saker er det umulig å bevise at for eksempel en politiker har brutt loven. Det må en politietterforskning til for å bevise det, og kun domstoler kan dømme noen for et lovbrudd, det er ikke lagt til pressen å bevise hva noen har gjort eller ikke gjort. Derimot er det pressens plikt å opplyse allmennheten om forhold den har rett og interesse å vite om, for eksempel kritikkverdig oppførsel av folkevalgte. Uansett hvilken person det er snakk om i disse sakene, er det naturlig at det kreves en viss grundighet og en viss grad av undersøkelser, før beskyldningene som blir publisert er akseptert som rettmessige ytringer beskyttet av ytringsfriheten.

Spørsmålet blir videre hvilke krav som settes til undersøkelsesplikten ved de forskjellige typer ytringer.

---

⁷¹ Pedersen and Baadsgaard v. Denmark § 78, Fressoz and Roire v. France § 54, Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 58, Prager and Oberschlick v. Austria § 37.

6.2 Kravene til "factual basis" av ærekrenkende faktiske beskyldninger

Problemstillingen er hvilke krav som stilles for at en faktisk beskyldning har tilfredsstillende grunnlag, og dermed kan vernes av EMK artikkel 10.⁷² Kravene er strengere til faktiske beskyldninger fordi disse teknisk sett kan bevises, og fordi de i mange tilfeller kan fremtre som allerede beviste sannheter for den alminnelige leser.

Hovedregelen i norsk rett har vært at ærekrenkende ytringer skal bevises. I Bladet Tromsø-saken⁷³ la flertallet til grunn at pressen som hovedregel har en plikt til å "verify" faktiske beskyldninger som er ærekrenkende mot private personer.⁷⁴ Ordet "verify" må i følge Eggen og mindretallet i Bladet Tromsø tolkes som et lempligere krav enn ordet "prove" eller bevises. Mindretallet i i dommen uttaler følgende:

"(...)it would be unreasonable to expect the paper to suspend publication until it carried out a serious investigation on the matter. Equally it does not have to prove the story true before printing."⁷⁵

Da Tønsbergs Blad-saken kom opp for Høyesterett i 2003 tolket domstolen flertallets votum som et krav om at ikke-beviste ærekrenkende påstander ikke er beskyttet av ytringsfriheten.⁷⁶

Dette ble senere modifisert av EMD som bekreftet det Eggen og mindretallet i Bladet Tromsø uttalte. Faktapåstander må ikke bevises, men underbygges med en "factual basis". EMD presiserte dette på følgende måte da Tønsbergs Blad-saken kom opp for domstolen i 2007:

---

⁷² Eggen (2002) s. 818

⁷³ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

⁷⁴ Bladet Tromsø § 66, Eggen (2002) s. 822

⁷⁵ Bladet Tromsø, dissenterende dommere Palm, Fuhrmann og Baka.

⁷⁶ Rt. 2003 s. 928 § 41

“The court must examine whether the applicants (...) complied with the ordinary journalistic obligation to verify a factual allegation. This obligation required that they should have relied on a sufficiently accurate and reliable factual basis which could be considered proportionate to the nature and degree of their allegation, given that the more serious allegation, the more factual basis has to be.”⁷⁷

6.2.1 Alvorlige beskyldninger

EMD understreket i Tønsbergs Blad-saken det prinsippet som først ble brukt i Pedersen Baadsgaard saken⁷⁸ et par år tidligere. Pressen må underbygge saker med sikre kilder og informasjon: Jo mer alvorlig beskyldningene er, jo mer informasjon må til for å underbygge saken.

Pedersen Baadsgaard-saken⁷⁹ omhandlet to journalister som laget to fjernsyns-dokumentarer der de påsto at en mann som var dømt for drap på sin kone egentlig var uskyldig. I programmet navnga de en høytstående politimann, som de mente bevisst hadde unndratt bevis i saken og dermed var skyld i justismordet. De hadde selv, på bakgrunn av informasjonen, trukket slutningen om at politiembetsmannen var den som hadde unntatt bevisene. EMD sa seg enig med danske domstoler i at journalistene ikke hadde undersøkt saken godt nok, og ikke funnet nok bevis for å underbygge beskyldningen.

Journalistene i Pedersen Baadsgaard-saken hadde gjennomgått mye materiale og intervjuet samtlige av de 30 vitnene saken omfattet. Men i forhold til beskyldningene mot politiembetsmannen hadde de selv trukket slutningen om hans skyld, og de hadde kun ett vitne som underbygget slutningen om at politiembetsmannen var skyld i justismordet. Strafferammen i Danmark for å unndra bevis i en mordetterforskning var på den tiden 9 års fengsel. Ved så alvorlige anklager kom EMD frem til at det måtte være et enda strengere krav til undersøkelsene, og at journalistene i dette tilfellet ikke hadde oppfylt undersøkelsesplikten.

---

⁷⁷ Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway §90

⁷⁸ Pedersen and Baadsgaard v. Denmark

⁷⁹ Pedersen and Baadsgaard

EMD mente også at undersøkelsesplikten og kravet til å underbygge faktiske beskyldninger måtte tolkes strengere for fjernsyns-journalister enn for avis-journalister, fordi fjernsyn som medium ofte kan ha en sterkere og mer umiddelbar effekt enn det skrevne ord.⁸⁰ I tillegg gjentar domstolen et poeng som har vokst frem i praksis. Journalister må ta hensyn til uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 (2). Alle har rett til å bli betraktet som uskyldig til det motsatte er bevist i en domstol.⁸¹

6.2.2 Egne ytringer

Pedersen og Baadsgaard-saken⁸² omhandlet også spørsmålet om skillet mellom egne ytringer og videreformidlinger. Videreformidlinger er unntatt undersøkelsesplikten slik den er framstilt her (mer om dette nedenfor). Men for det som betraktes som egne ytringer er undersøkelsesplikten streng. Egne ytringer vil si ytringer hvor journalisten blir betraktet som den originære ytrer. Det fremgår for eksempel at journalisten på bakgrunn av informasjonen han har innhentet, har trukket egne slutninger, som i Pedersen Baadsgaard-saken.⁸³ Journalisten vil også bli betraktet som originær ytrer hvis ytringene stammer fra en hemmelige eller anonym kilde.⁸⁴

6.2.3 Privatpersoner

Hvis det er privatpersoner som er rammet av beskyldningene heves kravene til grundige undersøkelser. EMD uttaler således:

“Under the terms of paragraph 2 of Article 10, the exercise of this freedom carries with it ‘duties and responsibilities’ which also apply to the press. These ‘duties and responsibilities’ are liable to assume significance when, as in the present case, there is a question of attacking the reputation of private individuals.”⁸⁵

---

⁸⁰ Pedersen and Baadsgaard § 79

⁸¹ Pedersen and Baadsgaard v. Denmark § 78, Worm v. Austria § 50

⁸² Pedersen and Baadsgaard

⁸³ Pedersen and Baadsgaard

⁸⁴ Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway

⁸⁵ Bladet Tromsø § 65

Kravene til at journalisten overholder de etiske retningslinjene og således undersøkelsesplikten blir dermed strengere om den publiserte saken rammer en privatperson.

6.3 Kravene til "any factual basis" av ærekrenkende verdivurderinger

Problemstillingen er hvilke krav som stilles for at en verdivurdering har et tilfredsstillende grunnlag, og dermed kan sies å være vernet av EMK artikkel 10.

Kravene til verdivurderinger er mindre enn de som stilles til faktiske beskyldninger fordi verdivurderinger ikke egentlig kan bevises,⁸⁶ og er mer å oppfatte som meningsytringer. I møtet med rettsapparatet hevder derfor pressen at deres publiserte ytringer må betraktes som verdivurderinger. Ytringsfriheten verner likevel ikke publisering av verdivurderinger som ikke har "any factual basis"⁸⁷, i det ligger et krav om at må det være en viss bakgrunn for beskyldningene.

Av dette kan man si at EMD opererer med grader av krav til ytringens faktiske fundament. Hvor kravet til verdivurderinger er svakere enn kravet til faktiske beskyldninger.

6.4 Unntaket fra undersøkelsesplikten – "special grounds"

I begrunnelsen i Pedersen og Baadsgaard-saken understreker EMD at det må foreligge "special grounds" for at pressen skal være unntatt fra plikten om å verifisere og underbygge faktiske beskyldninger mot private personer. Spørsmålet blir videre hva som kan sies å ligge i kravet "special grounds". I Pedersen og Baadsgaard gjentar EMD følgende uttalelse fra Bladet Tromsø-saken:

"Whether such grounds exist depends in particular on the nature and degree of the defamation in question and the extent to which the media can reasonably regard their sources as reliable to respect to the allegations."⁸⁸

---

⁸⁶ Jfr. Kap. 3.2

⁸⁷ De Haes and Gijssels v. Belgium § 47

⁸⁸ Pedersen and Baadsgaard § 78, Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 66

Det første spørsmålet er følgelig hvilken betydning det har hva slags type ytring det er snakk om og hvor alvorlig den er. Det andre spørsmålet blir hvilken betydning kildene som har underbygget saken, har for ytringens beskyttelse etter EMK artikkel 10.

6.4.1 Type ytring: Videreformidlinger

Et unntak ved undersøkelsesplikten og kravet til "factual basis" eller "any factual basis" er i de tilfellene hvor journalisten videreformidler andres ytringer. EMD skiller i praksis mellom ytringer som blir sett på som journalistens egne og de som blir tolket som videreformidlinger av andres ytringer, for eksempel i et intervju.

Etter Jersild-saken er det klart at en journalist ikke kan straffes for å videreformidle rasistiske ytringer som fremkommer i en intervjusituasjon. Journalisten behøver følgelig ikke å gjøre videre undersøkelser av faktum, hvis han videreformidler rasistiske påstander. Når denne saken ble brukt som argument i prinsipielle saker som Bladet Tromsø-saken⁸⁹ og Bergens Tidende-saken⁹⁰, hvor de omdiskuterte ytringene ikke var av en rasistisk art, tyder det på at EMDs prinsipp om ansvarsfrihet for journalistisk videreformidling har generell rekkevidde. Prinsippet må på bakgrunn av dette sies å gjelde for journalistisk videreformidling av ulovlige ytringer generelt.⁹¹

Journalisten har altså ikke ansvar for å bevise eller underbygge ulovlige ytringer som er uttalt i intervju, forutsatt at det klart fremgår av reportasjen at journalisten publiserer utsagn fra en annen, og hvem denne er. Det første unntaket fra undersøkelsesplikten under kravet til "special grounds", gjør seg gjeldende der de ærekrenkende ytringene er videreformidlede.

---

⁸⁹ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

⁹⁰ Bergens Tidende and others v. Norway

⁹¹ Eggen (2002) s 447

6.4.2 Pålitelige kilder: Offentlige dokumenter, tjenestemenn og eksperter

I Bladet Tromsø-saken var spørsmålet om avisen hadde grunn til å stole på selfangstinspektør Lindbergs rapport, og om avisens videreformidling kunne sies å være i aktsom god tro.⁹² EMD kommer med følgende generelle uttalelse:

“In the view of the court, the press should normally be entitled, when contributing to public debate on matters of legitimate concern, to rely on the contents of official reports without having to undertake independent research.”⁹³

Det kan virke som om EMD legger til grunn at pressen normalt plikter å undersøke holdbarheten av ærekrenkende beskyldninger, med mindre ytringene stammer fra en offisiell rapport.⁹⁴ Hovedregelen er altså at alle journalister plikter å foreta egne undersøkelser av faktum. Det andre unntaket fra hovedregelen, er hvis kilden til saken er en offentlig rapport eller en offentlig tjenestemann. EMDs praksis viser dette ved at de ikke opererer med et skille mellom de ytringene Bladet Tromsø formidlet fra rapporten til selfangstinspektøren, og de ytringene som kom fra inspektøren selv i et intervju med avisen.⁹⁵ Spørsmålet om dette gjelder for eksperter som ikke innehar en offisiell posisjon er uavklart i praksis. Eggen mener at journalister fritt kan videreformidle ytringer fra eksperter også, uten å måtte foreta grundigere undersøkelser.

I Thoma-saken⁹⁶ la EMD ned et prinsipp om at videreformidling uten krav om videre undersøkelser også gjelder når en avis eller et fjernsynsprogram siterer andre medier. Eggen mener at når regelen er ansvarsfrihet for situasjoner der media siterer seg selv, må det samme gjelde når media siterer eksperter. Denne vurderingen er jeg enig i. Spesielt er dette underbygget ved Bergens Tidende-saken. Saken handlet om en gruppe kvinner som gikk ut i avisen Bergens Tidende og kritiserte en plastisk kirurg de hadde fått utført

---

⁹² Bladet Tromsø § 66

⁹³ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway § 68

⁹⁴ Eggen (2002) s. 884

⁹⁵ Eggen (2002) s. 450, Bladet Tromsø § 56 og 57

⁹⁶ Case of Thoma v. Luxembourg

operasjoner hos. EMD la til grunn at journalisten ikke hadde noen plikt til å undersøke saken videre, fordi han videreformidlet kvinnenens ytringer, og en gruppe kvinner måtte sies å være "reliable sources" i denne saken. Dette taler det for at eksperter også må anses å være pålitelige kilder i denne sammenheng.

6.5 Konklusjon

Undersøkelsesplikten er et viktig moment i vurderingen om journalisten kan sies å ha fulgt de etiske retningslinjene for journalister. Fra praksis fra EMD kan man dermed utlede et prinsipp om undersøkelsesplikt, som journalister må oppfylle for å bli beskyttet av EMK artikkel 10.

Pressen må altså ikke bevise ytringer, men underbygge dem med et faktisk grunnlag basert på undersøkelser. Av gjennomgangen av praksis over kan man trekke ut noen momenter som forsterker undersøkelsesplikten. Hvis beskyldningene går ut på at noen har gjort noe straffbart, og beskyldningene blir fremsatt på fjernsyn, er kravene til undersøkelsesplikten strengere. I tillegg øker kravene til undersøkelser og grundig journalistikk hvis beskyldningene er alvorlige. Sondringen mellom privat- og offentlige personer er også viktig. Ved beskyldninger mot privatpersoner er kravet til faktisk grunnlag sterkere enn ved beskyldninger mot offentlige personer. Hvis ytringen blir regnet som journalistens eller avisens egne øker kravene til grundige undersøkelser,⁹⁷ og ved klare egne ytringer er kravet til dokumentasjon strengt, selv i saker som har allmenn interesse.

En oppsummering av momentene skisseres i Minnefondsaken⁹⁸, her uttaler førstvoterende:

"Avgjørelsen i Rt. 2002 s. 762 og EMDs praksis viser at det ved den konkrete avveiningen må foretas en vurdering etter flere kriterier. Av disse finner jeg grunn til å fremheve graden av allmenn interesse, beskyldningens karakter, derunder om beskyldningen klassifiseres om « value judgment » eller « factual statement », om den retter seg mot offentlig person eller privatperson, samt graden av aktsomhet, derunder om og eventuelt i hvilken utstrekning media på publiseringstidspunktet hadde holdepunkter i faktum for at påstanden var sann.

---

⁹⁷ Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway

⁹⁸ Rt. 2003 s. 1190

Generelt vil ytringen ha et sterkt vern dersom den gjelder forhold av allmenn interesse, verdivurderinger, videreformidling, offentlig person, og det foreligger sterke holdepunkter for at påstanden var sann. Motsatt: Gjelder saken beskjedne allmenn interesse, faktapåstander, egen fremsettelse, privatperson, og det foreligger svake holdepunkter for at påstanden var sann, har ytringen et mindre sterkt vern.”⁹⁹

Vurderingen av om undersøkelsesplikten er overholdt er en juridisk skjønnsvurdering. På den ene siden kan dette virke vanskelig og utilgjengelig for en ikke-jurist. Noen vil påstå at dette gjør rettstilstanden uforutsigbar for pressen. På den andre siden er retningslinjene EMD legger til grunn overordnede og generelle, og burde være forholdsvis enkle å følge for en journalist.

I tillegg samsvarer undersøkelsesplikten fra EMD med Vær Varsom-plakaten til Norsk Presseforbund. I artikkel 3.2 står følgende regel:

”3.2. Vær kritisk i valg av kilder, og kontroller at opplysninger som gis er korrekte. (...) Vær spesielt aktsom ved behandling av informasjon fra anonyme kilder, informasjon fra kilder som tilbyr eksklusivitet, og informasjon som er gitt fra kilder mot betaling.”

Det som man i pressekreter vil tolke inn i uttrykke ”kontroller at opplysninger som gis er korrekte”, skiller seg nok ikke mye fra det EMD legger i uttrykket ”the media can reasonably regard their sources as reliable to respect to the allegations”. Etske prinsipper vil alltid avhenge av den enkeltes oppfatning. For journalister burde avveiningen av hensynet til privatpersoner, mot hensynet til allmennhetens rett på informasjon være avgjørende.

---

⁹⁹ Rt. 2003 s.1190 § 73

7 Prinsippet om tilsvaretsrett, imøtegåelse og kontradiksjon

Prinsippet om tilsvaretsrett, imøtegåelse og kontradiksjon er et gjeldende etisk prinsipp i norsk presse, og stadfestet i Vær Varsom-plakaten. Disse tre begrepene betyr det samme. Utgangspunktet er at personer som blir beskyldt for noe i media har rett til å imøtegå beskyldningene og kommentere saken, fremstillingen skal videre være objektiv og begge sider av saken skal komme frem.

EMD har vektlagt prinsippet som et sentralt moment i vurderingen av om pressen har gått lengre enn ytringsfriheten tillater. I dette kapittelet skal prinsippet presenteres slik det er utviklet av EMD.

7.1 Begrunnelse

Prinsippet blir i pressebransjen betraktet som ett av de viktigste presseetiske prinsippene. Det er begrunnet i oppfatningen av at en person som blir anklaget for noe har rett til å forsvare seg. Dette spørsmålet blir av EMD behandlet som spørsmålet om det har vært en riktig balanse i den publiserte saken. Dette er et tungtveiende moment i vurderingen om journalisten har gått lenger enn ytringsfriheten tillater. Sentralt ved vurderingen er om de personer eller interesser som blir skadelidende har fått forsvare seg og presentert sitt syn på saken.¹⁰⁰

For offentlige personer er oppfatningen at de må ”tåle mer”. Politikere som har kommet med en uttalelse, får som regel ikke anledning til å forklare seg om utsagnet i det samme oppslaget. Denne holdningen er basert på oppfatningen av at politikere hele tiden er klar over at deres utsagn vil bli brukt i aviser og debatter.

For privatpersoner skal vernet være sterkere. Dette er personer som muligens ikke er vant til å være i media, og ikke fullt ut forstår hva deres utsagn kan bli brukt til eller i sammenheng med, i for eksempel en avis. Praksis fra EMD viser at selv om den

---

¹⁰⁰ Eggen (2002) s. 449

ærekrenkede er en privatperson, dømmer domstolen ofte i pressens favør, hvis saken har *allmenn interesse* og de etiske retningslinjene er fulgt.¹⁰¹

7.2 Hvilke krav stiller EMD til balansen i reportasjen?

Spørsmålet er hvilke krav EMD stiller for balansen i en fremstilling av en sak.

EMD foretar en helhetsvurdering av alt det publiserte materiale for å vurdere om saken er rimelig balansert. Fra praksis virker det som om domstolen legger til grunn at pressen har en alminnelig plikt til å innhente kommentarer fra den personen beskyldningene er rettet mot. De kritiserte må få anledning til å forsvare seg ved å få kommentere beskyldningene i det offentlige rom, på samme arena som beskyldningene var fremsatt.

I Bladet Tromsø- og Bergens Tidende-saken var det i begge tilfeller konstatert *allmenn interesse*, og det var privatpersoner som var ofre for beskyldninger. Det skulle tilsi at kravene til aktsomhet hos journalisten var strengere enn hvis saken omhandlet offentlige personer.

I Bladet Tromsø-saken¹⁰² tar EMD utgangspunkt i at det er en helhetlig vurdering som må finne sted. EMD slår deretter fast at Bladet Tromsø, ved daglig å publisere forskjellige synspunkter i selfangstdebatten, inkludert selfangernes egne synspunkter, overholdt prinsippet om balanse i publiseringen. Domstolen uttaler i denne sammenheng at:

”Although the latter (selfangernes synspunkt- min parentes) were not published simultaneously with the contested articles, there was a high degree of proximity in time, giving an overall picture of balanced news reporting.”¹⁰³

---

¹⁰¹ Eggen (2002) s. 850

¹⁰² Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

¹⁰³ Bladet Tromsø § 63

Dette viser at domstolen legger vekt på tidsaspektet. De ulike synspunktene behøver med dette ikke å komme frem i samme sak, men kan presenteres i forskjellige saker over en periode, da det er den helhetlige dekningen av saken som vurderes.

I Bergens Tidende-saken¹⁰⁴ ble også balansen vurdert. Saken omhandlet en artikkel publisert i Bergens Tidende, der en rekke kvinner som hadde fått plastiske operasjoner hos samme lege, kritiserte denne for dårlig etterbehandling. Det første spørsmålet var om avisen hadde gjort det klart nok at det kun var etterbehandling som ble kritisert. Det andre spørsmålet var om legen hadde fått tilstrekkelig mulighet til å imøtegå beskyldningene.

På det første punktet konstaterte EMD at avisen riktignok ikke hadde presisert at kvinnene kun kritiserte etterbehandlingen av legen etter operasjonene. Men domstolen lot ikke dette være avgjørende, og uttalte:

“The Court is further unable to accept that the reporting of the accounts of the women showed a lack of any proper balance. Admittedly, the applicant newspaper did not make it explicitly clear in the articles themselves that the accounts given by the women were not to be taken as suggesting a lack of surgical skills on the part of Dr R. However, the Court recalls that news reporting based on interviews constitutes one of the most important means whereby the press is able to play its vital role of “public watchdog”. The methods of objective and balanced reporting may vary considerably, depending among other things on the medium in question; it is not for the Court, any more than it is for the national courts, to substitute its own views for those of the press as to what techniques of reporting should be adopted by journalists.”¹⁰⁵

Det andre spørsmålet om legen hadde fått tilstrekkelig anledning til å forsvare seg, svarte EMD bekreftende, da:

” The Court observes in this regard that, as noted above, Dr R. was invited to comment on the allegations made in the interviews with the newspaper. Dr R. commented generally on the complaints made.”¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Bergens Tidende and others v. Norway

¹⁰⁵ Bergens Tidende § 57, Jersild §§ 31 og 34

¹⁰⁶ Bergens Tidende § 58

I Tønsbergs Blad-saken¹⁰⁷ ble det også reist spørsmål om balanse i den publiserte saken. Her hadde en person, som ble beskyldt for å ha brutt boplikten, fått tilbud om å kommentere artikkelen, men hadde avstått fra å si noe mer om saken enn at beskyldningene måtte bero på en misforståelse. EMD la særlig vekt på at denne kommentaren var uthevet i saken¹⁰⁸. I tillegg var det en artikkel under hovedsaken med tittel ”det tveeggede sverdet” der forskjellige politikere belyste temaet om boplikt, og diskuterte om det i det hele tatt er god politikk. Denne artikkelen la også EMD særlig vekt på.¹⁰⁹ EMD gjentok sitatet fra Jersild- , Bladet Tromsø- og Bergens Tidende-saken, som presiserer at metoden bak den objektive og balanserte reportasjen varierer, og den profesjonelle vurderingen av hvilken teknikk som blir lagt til grunn ikke skal prøves i dømstolen.

7.2.1 Saker der prinsippet ikke har blitt overholdt

I noen tilfeller har EMD også satt grenser for hvor langt den er villig til å strekke den helhetlige vurderingen. I VG-saken,¹¹⁰ som ble avvist av EMD som ”inadmissible”, fikk avisen VG kritikk for ikke å ha overholdt prinsippet om balanse i fremstillingen. Saken handlet om en jente med spiseforstyrrelsen bulimi som hadde fått tillatelse av en lege ved Fornebu Klinikken til å fettsuge lårene sine. Journalisten publiserte en artikkel basert på jentas beskrivelse av situasjonen, og kun med noen generelle kommentarer fra legen. Dagen etter at saken kom på trykk dro journalisten på ferie, og legen fikk dermed ikke tak i journalisten for å få gitt en kommentar til anklagene om uforsvarlig behandling. EMD mente legen på Fornebu Klinikken ikke hadde fått en tilfredsstillende mulighet til å forsvare seg da:

“The accusation in the article was only to a minor degree counter-balanced by the publication in the same issue of Dr Dillerud’s general replies.”¹¹¹

---

¹⁰⁷ Tønsbergs Blad as and Haukom v. Norway

¹⁰⁸ Tønsbergs Blad § 92

¹⁰⁹ Tønsbergs Blad § 92

¹¹⁰ Verdens Gang and Kari Aarstad Aase v. Norway

¹¹¹ Verdens Gang and Kari Aarstad Aase v. Norway s. 15

I Prager and Oberschlick-saken¹¹² var det en journalist som hadde skrevet en kritisk artikkel om en dommer i Wien. Journalisten hevdet forgjeves at han var beskyttet av EMK artikkel 10. EMD mente journalisten hadde brutt de journalistetiske prinsipper ved å ikke gi dommeren en anledning til å kommentere artikkelen.¹¹³

7.2.2 Betydningen av tidspress

Journalister er ofte under press for å levere saker innen en gitt frist. Spørsmålet er om tidspress kan fritta eller lempe på kravet til balanse i fremstillingen?

I vurderingen av om en artikkel er tilfredsstillende balansert, hevder ofte journalisten at tidspresset han var under må tas inn i vurderingen som en formildende omstendighet. Blant konkurrerende aviser og fjernsynskanaler er det å være først ute med en nyhet svært viktig. En nyhet er bare en nyhet hvis allmennheten ikke har hørt den før. Danielsen skriver, "At massemediet lider under tidspress for å få ut nyheter er nesten unntaksfritt ikke ansvarsbefriende."¹¹⁴ Han underbygger dette med et sitat fra VG-saken: "the newspaper had the time to await publication".¹¹⁵ Etter min mening kommer den riktige meningen bedre frem når man leser den neste setningen også. "No time-constraints prevented the newspaper from so doing."¹¹⁶ Etter min mening tyder dette på at tidsaspektet kan være et moment i vurderingen om journalisten har brutt med de etiske retningslinjene.

Dette synspunktet underbygges av en sak fra Høyesterett, Minnefondsaken¹¹⁷. Her var det en journalist som måtte ha en kommentar fra en advokat før en reportasje skulle sendes på TV2 nyhetene kl. 21.30. Advokaten avslo muligheten til å kommentere saken. Da reportasjen ble sendt på fjernsyn uansett mente advokaten at TV2 journalisten ikke hadde

---

¹¹² Prager and Oberschlick v. Austria

¹¹³ Prager and Oberschlick § 37, Eggen (2002) s 874

¹¹⁴ Per Danielsen (2005) s. 359

¹¹⁵ Verdens Gang s. 16

¹¹⁶ Verdens Gang and Kari Aarstad Aase v. Norway s. 16

¹¹⁷ Rt. 2003 s. 1190

overholdt tilsvarensretten, og at saken dermed var ubalansert fremstilt. Dette var ikke Høyesterett enig i. Spørsmålet om journalisten skulle ventet med å publisere saken til advokaten hadde fått forberedt seg, ble ikke engang behandlet av Høyesterett, som kun slo fast at advokaten skulle ha benyttet seg av tilsvarensretten da han fikk muligheten.¹¹⁸ Den som er blitt beskyldt for noe må følgelig ha fått en reell mulighet til å kommentere saken.

7.2.3 I hvilken utstrekning godtar EMD korrigering av feil

Utgangspunktet er at EMD godtar at journalister gjør feil, så lenge dekningen helhetlig sett er forsvarlig.¹¹⁹ Om journalisten har begått feil, ved for eksempel feilsitering av tilsvarens eller å glemme å hente inn tilsvarens, må han selv korrigere feilen i det samme medium.

Tidsaspektet er viktig, det må ikke gå for lang tid mellom publisering og korrigering.

Dette spørsmålet ble behandlet i Tønsbergs Blad-saken.¹²⁰ Reportasjen om personer som ble beskyldt for å ha brutt boplikten viste seg å bygge på en liste, som var et resultat av en saksbehandlingsfeil i kommunen. I etterkant trykket Tønsbergs Blad en artikkel som forklarte hva som var riktig, og utviklingen i saken. Disse artiklene ble trykket 30. juni og 8. august, henholdsvis tre uker og to måneder etter at den originale saken ble trykket 8. juni. Dette tidsforløpet syntes Høyesterett var for langt, og ville ikke ta de siste artiklene med i vurderingen av om dekningen var balansert helhetlig sett. Denne vurderingen var ikke EMD enig i, og mente de etterfølgende artiklene ga publiseringen den rette balansen.

7.3 Konklusjon

Fra praksis i EMD kan man utlede en hovedregel om at personer som beskyldes for noe i en avis eller på fjernsyn har rett til å få kommentere anklagene. Saker som fremstilles i media skal være gjenstand for en objektiv dekning der begge sider av saken blir presentert. EMD godtar feil, men rettelser i samme avis 2 måneder etter første oppslag må stort sett sies å være for lenge selv om EMD godtok dette i Tønsbergs Blad saken. I denne saken

---

¹¹⁸ Rt. 2003 s. 1190 § 84 og § 85

¹¹⁹ Eggen (2002) s 450

¹²⁰ Tønsbergs Blad as and Haukom v. Norway

pågikk det en debatt i lokalsamfunnet og den endelige oppklaringen i saken var faktisk ikke før to måneder etter første oppslag. Praxis i pressemiljøene i dag tyder på at rettelse av feil normalt skal skje så fort feilen er oppdaget. I dagsavisene er en rettelse dagen etter å foretrekke.

8 Privat- og offentlige personer

8.1 Hvordan forskjellige personer påvirker kravene til det journalistiske håndverket

I Bladet Tromsø formulerer EMD følgende sentrale prinsipp, som er blitt gjentatt en rekke ganger i EMD og et par ganger i denne avhandlingen:

“Under the terms of paragraph 2 of Article 10, the exercise of this freedom carries with it ‘duties and responsibilities’ which also apply to the press. These ‘duties and responsibilities’ are liable to assume significance when, as in the present case, there is a question of attacking the reputation of private individuals.”¹²¹

Kravene til at journalisten overholder de etiske prinsippene er strengere når private rammes. Spørsmålet er hva som er rekkevidden av dette prinsippet for offentlige så vel som privatpersoner.

8.2 Privatpersoner

Det som er rimelig klart er at prinsippet om at privatpersoner har rett på en høyere grad av beskyttelse, gjelder generelt både for faktiske beskyldninger og verdivurderinger. Det er også på det rene at prinsippet ikke kan tolkes dit hen at privatpersoner dermed har en rett til ikke å bli omtalt i pressen. Dette slo EMD endelig fast i Selistö-saken.¹²²

---

¹²¹ Bladet Tromsø and Stensaas v Norway § 65

¹²² Selistö v. Finland

”It is natural in journalism that an individual case is chosen to illustrate a wider issue”¹²³

Dette prinsippet ble også lagt til grunn i Tønsbergs Blad-saken. Der godtok EMD at anklagene mot en direktør var vernet av ytringsfriheten, selv om anklagene kun omhandlet forhold i hans privatliv. Dette tyder på at pressen kan bruke privatpersoner som eksempler, men kravene til journalistens håndverk blir strengere om beskyldningene rammer privatpersoner. Likevel lempet EMD på dette kravet hvis saken oppfyller kravet til *allmenn interesse*.¹²⁴

8.3 Offentlige personer

Begrepet ”offentlige personer” betyr personer som deltar på den offentlige arena, for eksempel politikere, offentlige tjenestemenn eller styreledere i store selskaper. Spørsmålet er om deres rolle gjør at pressens krav til aktsomhet senkes, og om det gjelder et ulikt aktsomhetskrav overfor de forskjellige typer av offentlige personer.

8.3.1 Politikere

Dette spørsmålet ble behandlet av EMD i Krone-saken,¹²⁵ her understreker domstolen:

“The Court recalls further that there is little scope for restrictions on political speech or questions of public interest.”¹²⁶

Dette begrunnes med at vedkommende:

“(…)inevitably and knowingly lays himself open to close scrutiny of his every word and deed by both journalists and the public at large, and he must display a greater degree of tolerance.”¹²⁷

Politikere er følgelig ikke like beskyttet som privatpersoner.

---

¹²³ Selistö § 52

¹²⁴ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

¹²⁵ Krone Verlag GmbH & Co v. Austria

¹²⁶ Krone Verlag GmbH & Co v. Austria § 35

¹²⁷ Krone § 35

8.3.2 Andre personer som frivillig har entret den offentlige arenaen

Spørsmålet er videre hvilke andre personer som anses som ”offentlige” ved siden av politikere. Dette spørsmålet ble behandlet i Krone-saken¹²⁸, der EMD formulerte følgende prinsipp.

“Moreover, it is of little importance whether a certain person (or his or her picture) is actually known to the public. What counts is whether this person has entered the public arena. This is the case of a politician on account of his public functions ... a person participating in a public debate ... an association which is active in a field of public concern, on which it enters into public discussions ... or a person who is suspected of having committed offences of a political nature which attract the attention of the public.”¹²⁹

Dette viser at det avgjørende er om personen selv har valgt å delta på den offentlige arena, og følgelig får et lavere vern mot omtale i pressen.

8.3.3 Offentlige tjenestemenn

Det neste spørsmålet blir hvilke plikter pressen har overfor personer som har valgt yrker i det offentlige, men ikke frivillig entret den offentlige arenaen. Dette var et av spørsmålene i Pedersen Baadsgaard-saken¹³⁰. Her var det en politiembetsmann som mente han var utsatt for ærekrenkelser. EMD uttalte:

”It is true that civil servants acting in an official capacity are, like politicians, subject to wider limits of acceptable criticism than private individuals.”¹³¹

Offentlige tjenestemenn har følgelig et svakere vern enn privatpersoner. EMD presiserer likevel i avsnitt 80, at offentlige tjenestemenn ikke må tåle like mye som politikere.

Offentlige tjenestemenn er følgelig gruppe i midten, mellom politikere som har et svakere vern og privatpersoner som har et sterkere vern.

---

¹²⁸ Krone Verlag GmbH & Co v. Austria

¹²⁹ Krone § 37

¹³⁰ Pedersen and Baadsgaard v. Denmark

¹³¹ Pedersen and Baadsgaard § 80

8.4 Konklusjon

I den helhetsvurderingen som EMD må foreta når to menneskerettigheter står mot hverandre, er det en avgjørende vurdering om den ærekrenkede er en privatperson eller offentlig person.

Hvis artikkelen omhandler en offentlig person, skal det skal mer til for at EMD skal finne inngrepet i ytringsfriheten ”necessary” etter EMK artikkel 10 (2). Videre skal det følgelig mindre til for at inngrepet skal anses ”necessary” hvis saken omhandler en privatperson.

9 Retten til provokasjon og overdrivelser

Her er spørsmålet om det har en innvirkning på pressens beskyttelse hvordan den publiserte saken ble presentert.

I De Gijssels Haes-saken¹³² uttalte EMD at “Article 10 protects not only the substance of the ideas and information expressed, but also the form in which they are conveyed ».¹³³

Hvordan saken presenteres er følgelig også beskyttet av EMK artikkel 10. Dette synspunktet underbygges av at EMD i Stoll-saken¹³⁴ gjentar en prinsipiell uttalelse som først ble formulert i Jersild-saken¹³⁵ og senere er fulgt opp i omfattende praksis.

”The court reiterates at the outset that Article 10 protects not only the substance of the ideas and information expressed, but also the form in which they are conveyed. Consequently, it is not for this Court, nor for national courts for that matter, to substitute

---

¹³² De Haes and Gijssels v. Belgium

¹³³ De Haes and Gijssels v. Belgium § 48

¹³⁴ Stoll v. Switzerland, storkammer avgjørelse

¹³⁵ Jersild v. Denmark § 31

their own views for those of the press as to what technique of reporting should be adopted by journalists.”¹³⁶

EMD har følgelig etablert et skille mellom vurderingen av innhold og form, innhold vurderes, formen vurderes ikke. EMD uttaler i flere saker at de overlater vurderingen av ”techniques of reporting” til de profesjonelle, det omfatter metode, men også presentasjonsteknikker. Dette er en viktig del av pressefriheten. Tidligere praksis fra Høyesterett viser at dommerne ofte slo ned på overskrifter som var misvisende. Klassifisering av overskrifter er i dag reservert til kun de ekstreme tilfellene av ærekrenkelser. På den ene siden er ikke den sensasjonelle formen alltid like egnet til å objektivt fremstille en sak, og burde ikke brukes for ofte. Men så lenge journalisten følger de etiske prinsippene, innrømmer EMD pressen en profesjonell frihet i vurderingen av hvordan ulike saker presenteres.

Spørsmålet blir videre hva denne friheten innebærer. Dette er blitt gjentatt i flere avgjørelser i EMD blant annet i Prager Oberschlick-saken¹³⁷, Bladet Tromsø¹³⁸ - og Stoll-saken¹³⁹, der EMD uttalte:

”Admittedly, freedom of the press covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation”¹⁴⁰

Pressens har følgelig en rett til å overdrive og provosere, uten at domstolene kan vektlegge dette i vurderingen av om de publiserte ytringene krenker omdømmevernet. Hvordan saken presenteres har dermed i liten grad betydning for pressens vern under ytringsfriheten etter EMK artikkel 10.

---

¹³⁶ Stoll v. Switzerland § 146

¹³⁷ Prager and Oberschlick v. Austria

¹³⁸ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

¹³⁹ Op.cit

¹⁴⁰ Prager and Oberschlick v. Austria § 38, Stoll v. Switzerland § 148

10 EMDs innvirkning på norsk injurierett

Den metoden og de prinsippene som EMD har lagt til grunn har medført en rekke endringer i norsk injurielovgivning. I det følgende er problemstillingen hvordan EMDs praksis har påvirket den nye straffeloven og Høyesteretts praksis.

10.1 Forholdet til den nye straffeloven

I den nye straffeloven¹⁴¹ blir det gamle strafferettslige vernet av omdømme ikke videreført. Som en del av begrunnelsen anfører departementet:

”Vernet av ytringsfriheten i EMK art. 10 gjør at det bare unntaksvis vil komme på tale å anvende straff.”¹⁴²

Forarbeidene til den nye spesielle delen av straffeloven oppsummerer endringene på bakgrunn av EMDs praksis, i fire punkter.¹⁴³ Det første punktet slår fast at vilkår som tidligere har vært oppfattet som objektive, ”nå forutsetter subjektiv klanderverdighet fra ytrereens side.”¹⁴⁴ Det andre punktet stadfester at beskyldningenes objektive sannhet ikke lenger er avgjørende, spørsmålet om nasjonale domstoler kan sanksjonere mot en usann ytring må etter EMK avgjøres på bakgrunn av en helhetsvurdering. Den tredje endringen som fremheves er at EMD opererer med en mindre streng aktsomhetsvurdering enn norske domstoler. Det siste punktet understreker at EMD legger en videre vurdering til grunn når de skal vurdere om fremstillingen av en reportasje er tilstrekkelig balansert.¹⁴⁵ Det er flere eksempler på dette, blant andre Tønsbergs Blad-saken.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Straffeloven 20. mai nr. 28 2005 (ikke trådt i kraft)

¹⁴² Ot. Prp. 22. (2008-2009) s. 166

¹⁴³ Ot. Prp. 22 (2008-2009) s. 162

¹⁴⁴ Ot. Prp. 22 (2008-2009) s. 162

¹⁴⁵ Ot. Prp. 22 (2008-2009) s. 162

¹⁴⁶ Rt. 2003 s. 928 sml. Tønsberg Blad and Haukom v. Norway

Til sammen har disse endringene ført til at det strafferettslige omdømmevernet ikke blir videreført i den nye straffeloven, og at norsk rett på ærekrenkelsesområde er forandret på grunnlag av praksis fra EMD.

Den nye straffeloven er under utarbeidelse og skal etter nåværende plan tre i kraft i 2011.

10.2 I hvilken utstrekning bruker Høyesterett EMDs metode?

Det siste tiåret har presseretten gjennomgått vesentlige endringer. EMD har lansert nye vurderingsnormer for hvordan konflikter mellom pressen og personer som føler seg krenket av pressen, skal løses. Problemstillingen i dette kapitlet er i hvilken grad Høyesterett har fulgt EMDs metode ved vurderingen av disse spørsmålene. Denne problemstillingen er avgrenset ved at det kun er fire prinsipielle dommer som analyseres, for å illustrere den gjeldende rettsutviklingen.

10.2.1 I 2002: Nordlandsposten

Nordlandsposten¹⁴⁷ handlet om en håndballtrener som mente seg ærekrenket av avisen Nordlandsposten, i det en artikkel hadde fremstilt beskyldninger om at han hadde unndratt skatt, og drevet økonomisk underslag.

I dommen tok Høyesterett først et oppgjør med tradisjonell norsk ærekrenkelsesrett, og deretter med hvordan lagmannretten hadde tolket EMDs praksis:

”Etter tradisjonell norsk rett er problemstillingen om beskyldningene er rettsstridige etter straffelovens § 247. Jeg skyter her inn at når den samlede lagmannsrett uttaler at menneskerettskonvensjonene bare får virkning som norsk lov og endog over norsk lov, jf. inkorporeringsloven av 21. mai 1999 § 2 og § 3, dersom ’det tolkningsresultat som følger av EMK fremstår som rimelig klart’, og i den forbindelse viser til plenumsdommen i Rt-2000 s. 996, så beror dette på en misforståelse”¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Rt 2002 s. 764

¹⁴⁸ Rt.2002 s. 764 s. 773

Den tidligere gjeldende ”klarhetsdoktrinen” er forlatt, og det er klart at EMK ved motstrid går foran formell norsk lov, jfr. menneskerettsloven § 3.

Videre uttaler førstvoterende Rieber Mohn følgende:

”I den avveining som må foretas i forhold til artikkel 10, bør utgangspunktet tas i pressens grunnleggende funksjon i et demokratisk samfunn, både som sentral utøver av ytringsfriheten og som den viktigste arena for andres bruk av denne frihet. Det inngår i pressens rolle å avsløre maktmisbruk, ulovligheter og uhederligheter i første rekke hos representanter for samfunnsmessige institusjoner og organisasjoner, offentlige så vel som private. Den skal - som det uttrykkes i flere avgjørelser av EMD – være ’a public watchdog’. Men denne rolle må balanseres mot hensynet til personvernet, derunder enkeltmenneskers omdømme, som også er en anerkjent menneskerettighet, jf. EMK artikkel 10 nr. 2 - vern av omdømmet - og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 17 nr. 1.”¹⁴⁹

Dette viser at den strafferettslige tilnærmingen, der spørsmålene om blant annet gjerningsbeskrivelser, subjektiv skyld og sannhetsbevis, endelig er forlatt i norsk rettspraksis.

I Nordlandsposten behandler videre førstvoterende Rieber Mohn først spørsmålet om *allmenn interesse*, dette samsvarer med den metoden EMD legger til grunn. Deretter vurderer Høyesterett mange av de samme momentene som EMD vektlegger. Den beskyldte håndballtreneren var en privatperson, men en kjent person i lokalsamfunnet, Høyesterett konkluderte derfor med at han måtte tåle å være i medienes søkelys¹⁵⁰. Høyesterett uttalte videre at avisreportasjen var basert på en offentlig rapport og at journalistene følgelig hadde mindre grunn til å gjøre grundigere undersøkelser.¹⁵¹ Førstvoterende konkluderer således med at journalistene har opptrådt ”in good faith in order to provide accurate and

---

¹⁴⁹ Rt. 2002 s. 764 s. 773

¹⁵⁰ Rt. 2002 s. 764 s.774, jfr. Tønsbergs Blad v. Norway

¹⁵¹ Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway

reliable information in accordance with the ethics of journalism”.¹⁵² Deretter vurderer Høyesterett om ytringene i artikkelen er faktiske beskyldninger eller verdivurderinger.¹⁵³

Fra EMDs praksis kan man se at metoden EMD bruker er litt annerledes enn den Høyesterett følger i denne saken. EMD konstaterer først bevistema og hvilke prinsipper som skal legges til grunn i vurderingen. Deretter tar EMD vurderingen om hvilke type utsagn man har med å gjøre, og behandler de relevante hensyn på bakgrunn av denne klassifiseringen. I Nordlandsposten-saken¹⁵⁴ gjorde Høyesterett motsatt.

Dette har betydning, fordi vurderingen om hvorvidt utsagn er verdivurderinger eller faktiske beskyldninger fører til at momentene i aktsomhetsvurderingen vektlegges forskjellig. Det skal for eksempel mer til for at en usann faktisk beskyldning beskyttes av EMK artikkel 10 selv om den har *allmenn interesse*, enn for eksempel en verdivurdering.

Høyesterett kan med dette sies å nærme seg EMDs metode, men fordi Høyesterett brukte en annen rekkefølge samsvarer ikke domstolens vurdering av aktsomhetskravet med EMDs vurderinger.

Høyesterettsdommer Rieber Mohn som var førstvoterende i denne saken, var også dissenterende dommer i Tønsbergs Blad saken to år senere. Han fikk, som den eneste høyesterettsdommeren, rett da han mente Tønsbergs Blad skulle frikjennes, men avisen ble dømt av flertallet i Høyesterett. EMD var enig med Rieber Mohn og mente at dommen fra Høyesterett var et inngrep i rettighetene til pressen etter EMK artikkel 10, og frikjente Tønsbergs Blad. Mange av synspunktene EMD la vekt på i denne saken, hadde Rieber Mohn uttalt i samme sak to år etter at han satt som førstvoterende i Nordlandsposten. Rieber Mohn kom for øvrig til samme resultat i både Nordlandsposten og i sin

---

¹⁵² Rt. 2002 s. 764 s. 774

¹⁵³ Rt. 2002 s. 764 nederst s. 774

¹⁵⁴ Rt.2002 s. 764

dissenterende dom i Tønsbergs Blad-saken. I begge saker mente han at journalistene måtte frikjennes.

10.2.2 | 2003: Minnefondsaken

I Minnefond-dommen¹⁵⁵ var det en journalist i TV2 som ærekrenket en advokat, tidligere ansvarlig for et fond etablert i Johan Jørgen Holsts minne.

Minnefondet var under granskning, og det var oppdaget at mesteparten av inntektene til fondet var gått til advokater, ikke til formålene som var definert i fondets statutter. Advokaten ble beskyldt av sitt tidligere firma for å ha tatt urettmessige honorarer fra fondet. Beskyldningene mot advokaten ble presentert på nyhetssendingen til TV2.

Nok en gang kom underrettene til et annet resultat en Høyesterett. Førstvoterende i Høyesterett, dommer Tjomsland, konstaterte at fjernsynsreportasjen om advokaten var ærekrenkende, men at ytringene likevel var beskyttet av EMK artikkel 10. Av momentene la Høyesterett mest vekt på at saken var av *allmenn interesse* og at journalisten hadde handlet etter de etiske prinsippene utformet av EMD.

Minnefond-dommen er tilnærmet lik den metoden som EMD har lagt til grunn. I denne dommen gjør Høyesterett det motsatte av den metoden som ble brukt i Nordlandsposten. Først presiserer førstvoterende prinsippene for vurderingen, deretter klassifiserer han ytringene. Etter at det er konstatert hvorvidt ytringene er faktiske beskyldninger eller verdivurderinger, og om ytringene kan sies å være videreformidlede eller journalistens egne, går førstvoterende videre ved å vurdere om de etiske prinsippene er fulgt.

Denne metoden er mer lik den metoden EMD bruker. Minnefond-dommen viser en svak kursendring i Høyesterett. I midlertidig viser ikke førstvoterende like mye til EMD sin rettspraksis som det EMD gjør. Høyesterett henviser i dommen kun til norsk rettspraksis, ikke til EMD praksis. Dette er påfallende fordi hele argumentasjonen og begrunnelsen er

---

¹⁵⁵ Rt. 2003 s. 1190

basert på EMD sin metode slik den er vokst frem i praksis. Allikevel er dommen et godt eksempel på at Høyesterett nærmer seg EMD sin metode. Vurderingstemaene, bevistemaene og prinsippene er de samme, de blir brukt på samme måte, og argumentene vurderes i den samme rekkefølgen som EMD legger opp til.

10.2.3 | 2007: Big Brother

I Big Brother-dommen var det ikke beskyttelsen av omdømme som var krenket, men retten til privatliv. Saken handlet om to personer, som tidligere hadde deltatt i den første sesongen av realityserien Big Brother som ble vist på fjernsynskanalen TV-Norge. De to hadde blitt et par i løpet av serien og var forøvrig de første i Norge som hadde samleie på fjernsyn. Ukebladet Se & Hør trykket ett år senere tre reportasjer som handlet om ”det dramatiske bruddet” mellom dem, uenigheten om de faktisk hadde brutt med hverandre, og at en av dem hadde vært utro mot den andre. Paret mente seg ærekrenket av Se & Hør, og gikk til sak om oppreisning for krenkelse av deres rett til privatliv.

Da denne saken kom opp for Høyesterett, var det en nokså markant forskjell i rettens fremgangsmåte. I denne dommen er det henvist til to EMD dommer, i motsetning til de tidligere avgjørelsene kommer det klart frem at retten bygger sin vurdering på praksis fra EMD. Norsk strafferett er heller ikke nevnt i dommen.

10.2.4 | 2009: Memo-saken

Memo-saken¹⁵⁶ kom opp for Høyesterett i 2009, og viser hvordan Høyesterett stadig nærmer seg EMDs metode. Memo-saken behandler spørsmålet om rettstridig bruk av fotografi av privatperson.

Saken handlet om et bilde som var publisert på forsiden av det magasinet Memo. Bildet var av en mann av utenlandsk opprinnelse som ser opprørt ut og har knyttede never. Da bildet ble tatt gikk mannen i et demonstrasjonstog mot trykking av karikaturer av profeten

---

¹⁵⁶ Rt. 2009 s. 265

Muhammed, men bildet ble trykket i sammenheng med en sak om innvandringsproblematikk noen uker etter det var blitt tatt.

Denne saken kan sies å markere et skille i hvordan slike saker skal behandles i det norske rettssystemet. For det første innleder førstvoterende, dommer Matningsdal med å si følgende:

”Spørsmålet er imidlertid om unntaksbestemmelsen i § 45c kan anvendes når bildet i overkant av en måned senere ble brukt som illustrasjonsfoto i forbindelse med en generell debatt om integrering av innvandrere, og hvor karikaturstriden og demonstrasjonstoget så vidt ble berørt. Saken reiser videre spørsmålet om hvilken betydning det har at det ikke ble opplyst i hvilken sammenheng bildet var tatt. Avgjørende er hva som følger av EMK artikkel 8 sammenholdt med artikkel 10.”¹⁵⁷

Dette viser at det er hva som følger av EMK, og følgelig praksis fra EMD som skal legges til grunn i spørsmål om hva pressen kan tillate seg under henvisning til ytringsfriheten.

For det andre bruker førstvoterende begreper som ”etter EMDs praksis” og ”etter langvarig praksis i EMD”. I tillegg viser han til fjorten ulike EMD avgjørelser og kun en norsk høyesterettsdom for å underbygge sitt standpunkt. Måten førstvoterende hele tiden viser til praksis fra EMD for å underbygge slutningene, er svært lik den metoden EMD bruker.

10.3 Konklusjon

Forarbeidende til den nye straffeloven og gjennomgangen av rettspraksis viser at det har vært en ikke ubetydelig utvikling på dette området. Fra den strafferettslige tilnærmingen, der spørsmål om gjerningsbeskrivelse og sannhetsbevis har stått i sentrum, har Høyesterett gått over til å foreta en helhetsvurdering hvor de ulike menneskerettighetene vurderes opp mot hverandre.

Forarbeidende til den nye straffeloven viser at også lovgiver har vurdert EMDs praksis som tilstrekkelig retningsgivende til at den blir lagt til grunn for den nye straffeloven, herunder at ærekrenkelsesbestemmelsene ikke blir videreført.

---

¹⁵⁷ Rt. 2009 s. 265 § 39

Nå er det avveiningen av menneskerettigheter som står i sentrum, og det avgjørende er hva som følger av EMK og EMDs avgjørelser.¹⁵⁸ Videre kan man ane en tydeligere tilnærming og bruk av EMDs metode, noe norske dommere kan sies å ha vært tilbakeholdne med før. Den stadig økende mengden av henvisninger til EMD praksis fører naturlig nok til at jurister og journalister stadig må ha et øye på utviklingen i Strasbourg.

11 Etske normer vs. Juridiske regler – er rettsliggjøring et problem?

Mange mener at juss egentlig er etikk satt i system, men denne grensedragningen er langt fra avklart. På den ene siden kan utviklingen som er skissert i denne avhandlingen skape usikkerhet i pressemiljøet. En sammenblanding av juss og etikk skaper fort en uoversiktlig situasjon for en journalist uten juridisk utdannelse. Det blir vanskeligere for journalisten å forutse sin egen rettsstilling. I verste fall kan det føre til at kontroversielle saker forblir udekket fordi journalisten er redd for domstolene og sanksjonene.

Rettsliggjøring kan på den andre siden skape forutsigbarhet, og dette er nok vanligvis tilfellet. Allikevel avhenger det av avklaring og informasjon. Pressemiljøene må få vite hvor EMD setter grensen, før prinsippene avklarer istedenfor å forvirre. Presseretten har aldri vært underlagt regulering, og de normer som har vært fulgt har stort sett vært utviklet av bransjen selv. Pressen har sjelden fulgt bestemmelsene utviklet av lovgiver. Reglene om kildevernet er et eksempel her. Norsk lov var helt klar på at alle norske borgere hadde en lovpålagt informasjonsplikt i rettssalen. Pressen på sin side har nektet å bøye seg for denne regelen i mange år, og til slutt ble den forandret.

Likevel kan lover og regler på presserettens område fort røkke ved pressens uavhengighet og frihet. Selvjustisen i pressen har lange tradisjoner og dype røtter i redaksjoner over hele

---

¹⁵⁸ Wessel-Aas (2010) s. 21

Europa. Det kan bli en fare for udemokratiske prosesser hvis journalister lar være å publisere gode saker i frykt for å bryte ”loven”. Dette kan fort bli resultatet hvis reglene EMD skisserer blir for detaljerte, men foreløpig kan prinsippene fra EMD kun sies å være overordnede.

11.1 Finnes det en presserettslig euroetikk?

Spørsmålet her er om EMD med sin praksis utvikler en felles presserett for statene som har inkorporert EMK, og dermed også en felles etikk?

På den ene siden er det på det rene at EMD legger den samme definisjonen av ”ethics” til grunn i alle sine avgjørelser, uansett hvilket land som er anklaget for brudd på EMK. I tillegg er det også rimelig klart at EMD i sin praksis aldri underbygger standpunkter med nasjonal rett eller praksis. Høyesterett bruker EMDs praksis direkte i sine avgjørelser og har med dette stadfestet at norsk presserett styres av prinsippene utviklet av EMD. Dette har også gitt sitt utslag i at den nye norske straffeloven endres for å passe med disse prinsippene. Et annet interessant poeng er opprettelsen av organisasjonen Alliance of independent press councils of Europe (AIPCE). Denne organisasjonen har som formål å motarbeide en felles europeisk presseetikk. Behovet for en slik organisasjon underbygger argumentet om at en felles presseetikk er under utvikling.

På den annen side må man vente og se om pressefolk anvender prinsippene fra EMD og gjør de rettslige normene til sine egne etiske normer. Først hvis journalistene i Europa følger prinsippene utviklet av EMD, kan standarden kalles ”ekte euroetikk”. Men lovlidighet kan på sin side være en gjeldende norm som gjør det lettere og akseptere EMDs krav.¹⁵⁹

Etter mitt syn eksisterer det nå en rekke presseetiske prinsipper som er gjeldende for alle statene som har implementert EMK. Mitt syn underbygges av omfattende praksis fra EMD. Ved å definere en felles norm, uten å ta ulike nasjonale regler inn i vurderingen, har EMD

---

¹⁵⁹ Raaum (2003)kap. 9

skissert et rammeverk av regler for journalister i Europa. På grunn av EMKs sentrale rettskildemessige relevans må det sies rimelig klart at den ensartede praksisen fra EMD har utviklet felles regler for journalister i Europa.

12 Lov- og forarbeidregister

1902	Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22.mai. Nr. 10. 1902
1998	Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (EMK) 01.11.1998
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven) 21. mai. Nr. 30. 1999
Ot. Prp. 22 (2008-2009)	Siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning.

13 Domsregister

13.1 Dommer fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg

Sunday Times	Case of the Sunday Times v. The United Kingdom 26.04.1979, App. No: 13166/87
Lingens v. Austria	Case of Lingens v. Austria 08.07.1986, App. No: 9815/82
Oberschlick v. Austria	Case of Oberschlick v. Austria 23.05.1991, App. No: 11662/85
Jersild	Case of Jersild v. Denmark 23.09.1994, App. No: 15890/89
Prager Oberschlick	Case of Prager and Oberschlick v. Austria 26.04.1995, App. No: 15974/90
Worm	Worm v. Austria 29.08.1997, App. No: 22714/93
Fressoz and Roire	Case of Fressoz and Roire v. France 21.01.1999, App. No: 29183/95
Bladet Tromsø	Case of Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway 20.05.1999, App. No: 21980/93
Bratholm	Case of Nilsen and Johnsen v. Norway 25.11.1999, App. No: 23118/93
Bergens Tidende	Case of Bergens Tidende and others v. Norway 02.08.2000, App. No: 26132/95

Thoma	Case of Thoma v. Luxembourg 29.03.2001, App. No: 38432/97
VG	Verdens Gang and Kari Aarstad Aase against Norway 16.10.2001, App. No: 45710/99
Krone	Case of Krone Verlag Gmbh & Co. KG v. Austria 26.02.2002, App. No: 39069/97
Mc Vicar	Case of McVicar v. The United Kingdom 07.05.2002, App. No: 46311/99
Caroline	Case of von Hannover v. Germany 24.06.2004, App. No: 59320/00
Selistö	Case of Selistö v. Finland 16.11.2004, App. No: 56767/00
Pedersen and Baadsgaard	Case of Pedersen and Baadsgaard v. Denmark 17.12.2004, App. No: 49017/99
Tønsbergs Blad	Case of Tønsbergs Blad AS and Haukom v. Norway 01.06.2007, App. No: 510/04
Stoll	Case of Stoll v. Switzerland 10.12.2007, App. No: 69698/01
Oberschlick 2	Case of Oberschlick v. Austria (No. 2) 01.07.1997, App. No: 20834/92

De Haes

Case of De Haes and Gijssels v. Belgium 24.02.2007,
App. No: 19983/92

13.2 Dommer fra Norges Høyesterett

Bøhler Rt. 2000 s. 996

Nordlandsposten Rt. 2002 s. 764

Tønsbergs Blad Rt. 2002 s. 928

Minnefondsaken Rt. 2003 s. 1190

Big Brother Rt. 2007 s. 687

Memo Rt. 2009 s. 265

13.3 Dommer fra Amerikansk rett

New York Times New York Times v. Sullivan
1964, 376 US 254

14 Litteraturliste

Eggen (2002)	Kyrre Eggen, Ytringsfrihet. Oslo, 2002
Eggen (1994)	Kyrre Eggen, Vernet om ytringsfriheten etter artikkel 10 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Oslo, Universitetsforlaget, 1994
Raaum (2003)	Odd Raaum, Dressur i Pressen. Oslo, 2003
Wessel-Aas (2008)	Jon Wessel-Aas, Pressfriheten og privatlivetsfred, Lov og Rett årg. 47 nr. 10, 2008
Wessel-Aas (2010)	Jon Wessel-Aas, Norsk Presses historie, Bind 3, Oslo, Universitetsforlaget 2010, kapittel: Paradigmeskifte i pressefriheten.
Danielsen (2005)	Per Danielsen, Æresvern og journalistikk i Norge og EMD, Lov og Rett årg 44 nr.5-6,2005
Samtale Wessel-Aas	Samtale med Jon Wessel-Aas, 9. februar 2010

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>

15 Lister over tabeller og figurer m v

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>